

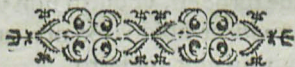
BELLATOR CHRISTIANVS:

Hoc est,

RATIO CHRISTIANE, PIE, FELICITERq; bella & apparandi & gerendi, summorum Imperatorum, Regum, & aliorum Christianorum Ducum exemplis expressa, & notis breuibus illustrata.

ACCESERVNT SS. AMBROSII
& AVGVSTINI *militaria monita: Vetus
præterea Romanorum militaris disciplina à Iosepho
descripta: nec non Precatiuncule militares ex sacris literis, potissimum Psal-
mis Dauidicis petite.*

AVTHORE
R. P. MATTHÆO BEMBO
Societatis IESV Doctore Theologo.

CRACOVIAE,

*In Officina Typographica Francisci Cesarij,
Anno Domini, 1618.*

EPISTOLA

gerenda non mediocria esse praesidia
 haud diffitear, bellaq; viris & armis co-
 stare probe intelligam; alios tamē insu-
 per, nō tā comites & auxiliares, quā
 felicitis expeditionis tuae Duces, ex variis
 Christiani orbis partibus accersitos ma-
 ximis aliquando imperiis bellisq; per-
 functos, rerumq; gestarū gloriā floren-
 tissimos, Constantinos scilicet illos, The-
 odosios, Arcadios, Clodoveos, Ludoui-
 cos, Iagellones, Belisarios, Narsetes, ali-
 osq; immortalitati consecratos herōes
 tibi censui submitteōs & commendan-
 dos. Quibus enim ducibus melioribus
 & sapientioribus, iuuetus tua ad omnia
 summa nata, & singularibus naturae
 doctrinaq; muneribus cumulata, tutius
 committi regenda potest, quā his qui
 summis ipsi imperiis praesuerunt: exer-
 citus maximos saepius ductarunt: mul-
 ta bella gesserunt: cum potentissimis ho-
 stibus conflixerunt: memorabiles ex eis
 victorias reportarunt: deq; profligatis
 tandem & subactis feliciter & gloriose
 triumpharunt? Hi tibi, PRINCEPS
 Serenissime consilio certo fidelisq;, non ad
 gratiā tantūmodo tuā excogitato, liben-
 ter

DEDICATORIA.

ter præstoq; semper aderunt, exëploq; a
 deò ipso, quod in bellis caput est, præibüt.
 Ab his tacentibus licet, unde bella auspi-
 cãda & gerẽda, quæ disciplina in castris
 retinẽda, quid in summo rerũ discrimi-
 ne potissimũ faciẽdũ, nullo tuo periculo,
 minimo etiam labore, quietus securusq;
 intelliges. Horũ ego nõnulla præclare ge-
 sta, ex probatis grauibusq; scriptoribus
 bona fide collecta, verbisq; ipsorum pro-
 priis exscripta, pauculis ad singula notis
 adiectis tibi, PRINCEPS Serenissime,
 quàm demississimo animo offero, tuoq;
 celsissimo nomini do dedicoq;: tum quòd
 id quicquid est exiguæ operæ & laboris,
 Serenissimi Regis parëtis tui optimi ma-
 ximis erga Societatẽ nostrã beneficiis de-
 bere me intelligã; tum quòd tibi ipsi ob
 regiam tuã summisq; imperiis dignã in-
 dolẽ, ex animo quàm optimè velim; tũ
 deniq; quòd te primum hoc immortalis
 gloriæ curriculũ ingredientẽ omnibus
 diuinis humanisq; præidiis esse quàm
 instructissimũ percipiã. Adieci per pau-
 ca grauissimorũ Doctorũ, clarissimorũq;
 Ecclesiæ Catholicæ luminũ, Ambrosii &
 Augustini præclara militaria monita:

EPISTOLA

veterē præterea Romanorū disciplinā
 militarē à Iosepho breuiter succinctèq;
 descriptā; nōnullas insuper per breues pre-
 catiūculas, ex diuinis literis & psalmis
 potissimū excerptas. Accipe igitur hoc
 primū munusculū meū, PRINCEPS Se-
 renissime, ea quæ tibi innata est prope, sa-
 erga omnes humanitate: neq; tam me
 respice, quā illos quos tibi represento vel
 solis nominibus heroas illustres. Cum his
 esto, tuaq; communica: ad horū exēplū
 te cōpone. *Vives & viues Dei Opt: Max:*
gloriæ, Ecclesiæ Catholicæ bono, Reipub:
nostræ præsidio, serenissimæ Domui tuæ
ornamento, Regis deniq; Serenissimi pa-
rentis tui longè optatissimi honori & cō-
solationi. Vives aptus Regnis & impe-
riis, orbis Christiani decus, hostium for-
mido pauorq;, bonorū deniq; omniū a-
mor & deliciæ. Deus te, PRINCEPS
optime, quā diutissimè saluum seruet
& incolumem. Varsaviæ ex domo no-
stra, Cal: Maij, Anno Domini 1617.

Serenitatis Tuæ humil-
 limus in Christo seruus

MATHÆVS BEMBUS So-
 cietatis I E S V.

BELLATOR CHRISTIANVS.

I. *Exemplum Constantini Magni Imperatoris cum Maxentio præ- liaturi.*

Ex Eulèbio de Vita Constantini, libro 1.

CONSTANTINVS IMPERA
tor, cùm comperisset multò fir-
miore contra Maxentium tyran-
num præsidio sibi opus esse,
quàm quod res militaris suppeditare sole-
ret, Deum quæsiuit sibi adiutorem; ^a ratus
auxiliis, quæ ex armis & militum manu pe-
tuntur, vix secundas tribuendas: at quæ sunt
ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla fran-
gi violentia posse. ^b Quocirca huius opem
precibus implorauit, hunc orauit, hunc ob-
estatus est, vt tum quinam esset, ipsi vellet
significare: tum rebus quas apud animum
proposuisset, dexteram velut adiutricem
perstringere. Imperatori igitur ista precanti,
obnixèq; flagitanti, visio quædam diuina, &
inprimis admirabilis apparuit. ^c Cùm iã sol
ad medium cælum ascendisset, die in pro-
meridianum tempus paululum inclinante,
dixit se crucis signum ex lucis splendore fi-
guratum, in ipso cælo soli imminens mani-
festo

Quæ auxilia
in bello fir-
miora.

Visio diui-
nitus oblata
Constantino

S. Crucis si-
gnum.

festò oculis aspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba completebatur: **IN HOC VINCES.** Admiratio ingens ipsum, & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. Se verò dubitatione admodum intra se distrahi, quid tandem illud ostentum sibi vellet, asseruit. Atq; illum diu multumq; de eo cogitantem, oppressit nox. Ibi ei dormienti, Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseque, vt exemplari ad imitationem illius signi quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præsidio in præliis cum hostibus committendis vteretur. Ille simulatque dies illuxit, surgens primum arcanum illud visum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculpere norant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem contigit vt nos oculis olim contempleremur: ipse enim Imperator, eam nobis ostendere dignatus est. Constantinus ergo admiranda illa visione obstupescens, nullum alium Deum, quam qui ipsi apparuisset, colendum esse statuens, sacerdotes & professores religioni & verbo illius initiatos accersit: quis esset Deus ille sciscitatur: quid etiam sibi vellet visio illa, quæ

procedit; Romanis libertatem, quam à maioribus accepissent, recuperaturus. Cum verò Maxentius e machinis præstigiarum magis, quam subiectorum benevolentie cōfideret, & nullo modo extra portas ciuitatis egredi ausus esset: & omnem locum, agrum, & ciuitatem etiam, quæ ipsius subiiciebatur imperio, ingenti armatorum multitudine, & infinitis copiis muniuisset. Imperator Constantinus Dei auxilio nixus, primam, secundam, & tertiam tyranni aciem adoritur: & omnibus primo impetu perfacile subactis, vniuersam propè Italarum peragrat regionem, adeo vt iam quàm proxime Romanam aduentaret.

Maxentium
profligat.

A *Dignus quouis bellatore Christiano sensus, existimare, auxiliis quæ ex armis & militum manu petuntur, vix secundas tribuendas: at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia posse. Sic David bellator eximius dicebat: Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me; sed dexteratua & brachium tuum.*

Psalms: 43.

B *Vnicuique bellatori ante omnia diuinum auxilium est enixè implorandum.*

C *Solet interdum Deus Imperatores pios de futuro belli euentu felici, variis modis & rationibus facere certiores.*

D *Vsus signi Crucis in vexillis & labaris militaribus pius & salutaris.*

E Nul-

Nullis prestigiis vel auguris vanis & obseruationibus in bello utendum vel fidendum.

II. Exemplum eiusdem Constantini cum Licinio pugnaturi.

Ex Eusebio libro 2. de Vita Constantini.

Constantinus consuetum militaris expeditionis contra Licinium apparatus instituit, collocatis ante vniuersa agmina tam peditum quam equitum labaris cruce insignitis. Precibus si vnquam alias, iam etiam sibi opus esse intelligens, ^a Dei sollicitabat sacerdotes, vt semper cum ipso verari, semperq; preesto esse vellent, hosq; tanquam animæ custodes ducebat. ^b Seruatori suo preces fundendi tempus vacuum & solutum dicauit: ^c & crucis tabernaculo extra castra etiam longissime fixo, ibi sinceræ & piæ meditationi se dedens more veteris illius Dei prophetæ, quem extra castra tabernaculum fixisse diuina confirmant oracula, Deum orare cepit. ^d Nonnulli etiam quos ipse ob fidei & pietatis studium satis spectatos habuit, in idem munus cum eo vnâ incumbabant: hocq; etiam alias exequi ei erat in more positum, cum bello cum hoste decertare constitueret. Nam sicut propter securitatem tardior in rebus gerendis fuit, ^e sic Dei consilio omnia administrare consultum statuit.

Constantinus ante bellum precibus vacat.

Sacerdotes preesto sibi vult adesse.

Tabernaculum orationis causa fixit.

Imitantur eum ceteri.

Tardè res gerit ob securitatem.

Deo preces
adhibet.

A precibus
manus con-
serit.

Vitat multo-
rum cædes
in prælio.

Monet mili-
tes misericor-
dia erga ca-
ptiuos.

Aurum da-
bat militi,
hostem in a-
cie viuum
seruanti.

Et cum iam vacuo animo attentè Deo preces adhibebat, semper aliqua diuina visione dignatus fuit : ac post illud tanquam diuino instinctu impulsus, ^f exiliit è tabernaculo, & derepente exercitum incitare cæpit, mandauitque, vt nulla mora interposita ipsam gladiatorum aciem experirentur. Qui ex improviso hostes adorti homines cuiusq; ætatis conciderunt : atque interdum puncto ferè temporis parta victoria, trophæa contra hostes insignia statuerunt. Ad hunc modum Imperator etiam iam antea in præliis committendis, & seipsum gerere, & exercitum regere consuevit : quin etiam Deum suæ ipsius animæ præponere & illius consiliis omnia transigere, & diligentemq; adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes, vnde non magis suorum, quam hostium saluti prospexit. Quapropter suos, cum fuissent in pugna victoriam adepti hortari solebat, ^h vt captiuorum misererentur : & cum homines essent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio : atque si aliquando militum animos ferocios cerne-
ⁱ ret, auri munusculo eos refrenare, præcipereq; vt qui aliquem ex hostium numero viuum cæpisset, aliqua certi auri summa remuneraretur. Atq; hanc velut illecebram ad hominum conseruationem, Imperatoris excogitauit prudentia : adeo vt infiniti etiam ex ipsis barbaris incolumes euaserint, Imperatore

ratore ipsorum vitam auro redimente. Quæ-
admodum igitur hæc, & infinita his simi-
lia, etiam aliàs Imperator facere consueue-
rat: sic in præsentia de more suo ante initum
prælium in tabernaculo separato, tempus
precibus ad Deum fundendis liberum addi-
xit: ^k ab omni licentia & vitæ ratione luxu
diffuente se seuocauit, inedia & corporis
afflictatione seipsum còercuit, vti Deum si-
bi cum precationibus supplicibus placatum,
tum benignum adiutorem haberet: eaque
perageret, quæ Deus esset illius animo inie-
cturus. Porrò autem, vt potè natura vigi-
lans & attentus permagnam Rēipub: curam
suscepit, ^l nec magis pro suorum, quàm pro
hostium salute precatus est; ^m ac tandè cum
hostes gladiatorum aciem experiri velle cer-
neret, sublato & ipse clamore, omnes eorum
copias momento temporis pedem referre
còegit, simulq; contra inimicos & dæmo-
nes reportauit victoriam.

Continenti-
am iungit or-
rationi;
nec non &
corporis af-
flictationem

Victoreua-
dit.

A Perutilis sacerdotum in castris præsen-
tia, ad animarum militum custodiam.

B Orandum statò tempore in castris.

C Mos erigendi in castris vel extra ca-
stra religionis causa tabernaculum. De ea-
dem re ita scribit Sazomenus libro 1: histor.
cap. 8. Constantinus tabernaculum Ecclesiæ
figuram exprimens, cum contra hostes præ-
lio contenderet, secum circumferre consue-

uit, ad eum sinem, ut neque sibi in solitudine vitam agentis, neque exercitui deesset, ades sacra, in qua quidem deberent Deum laudibus efferre, precibus sollicitare, & sacra mysteria percipere. Nam sacerdotes & diaconi, qui secundum Ecclesie institutum ista munera obirent, tabernaculum assidue secuti sunt. Ex eo tempore militares Romanorum ordines, singuli sibi tabernaculum construxerunt, habueruntque secum sacerdotes & diaconos, ad rem diuinam faciendam designatos. Hec Sozomenus.

D Ad exemplum pijs Imperatoris & Ducis milites reliqui facile componuntur.

E Consilio per preces Deo, omnia in bello aggredienda.

F Fructus piæ & religiosæ ad Deum orationis, promptum aliquod & expeditum ad res gerendas consilium.

G Vitanda quantum fieri potest multorum in prælio cædes.

H Misericordia & clementia erga captiuos utendum, tanquam eiusdem humane nature consortes.

I Ingeniosa illecebra clementissimi Imperatoris, aurum largiri militibus, qui hostem viuum in acie cœpissent, ut hac arte hostium saluti consuleret, & militum ferociam temperaret.

X Orationi coniungenda in castris temperantia ab omni luxu, & voluntaria corporis

poris per ieiunium castigatio. Præstat enim milites, (ait quidam) in decoris armis & militaribus equis, quàm in scoris atq; conuiujs libidinem habere.

L. Insignis Christiana charitas etiam pro salute hostium Deum precari.

M. Imperator oratione & aliis virtutibus munitus, facilem de hostibus reportat victoriam.

III. Exemplum eiusdem ducentis exercitum contra Persas.

Ex libro 4. Eusebij de Vita Constantini.

CVM de tumultu quodam barbarorum orientalium Constantinus audiisset: hanc sibi postremam de illis victoriam reliquam esse affirmans, exercitum contra Persas educere properauit. Nam cum id plenè secum statuisset, militares ordines eduxit, & de expeditione cum Episcopis quos secum habebat, communicabat, existimans oportere ex his aliquos ad pietatis officia maxime idoneos perpetuò sibi adesse. Illi verò libenter quidem sequuturos se, nec vestigium ab eo discessuros, sed vna militiam obituros, & apud Deum supplicibus votis se pugnuros recipiebant. Hac ille voluntatum & studiorum professione vehementer delectatus, totius expeditionis quasi vestigia eis expressit, ac ad bellum

Euseb libro 4. de vita, c. 56. & 57.

Constantinus cum Episcopis belli consilia communicat, secumq; ducit.

In tabernaculo militari Deo commendat suam expeditionem.

Ad pacem est propensus.

Die Paschæ pernoctat in diuinis laudibus.

lum illud suscipiendum tabernaculum interim ad Ecclesiæ similitudinem regia magnificentia faciendum curauit, in quo Deo victoriarum datori, ipse cum Episcopis supplicaret. Interea verò Persæ, cum Imperatoris animum de mouendo bello fama intellexissent, ac pugna cum illo congregari metuisissent, oratores ad eum de petenda pace mitterebant. ^a Ille vicissim (vt erat semper pacis amantissimus) legatos obuiis vlnis accepit humanissimè : porrectaq; dextera, amicitiz cum illis foedus lubens iniuit. Magna autem agebatur diei Paschæ eo tempore celebritas : ^b & Imperator cum cæteris pernoctans vota precesque Deo persoluebat.

A Imperator Christianus propensus esse ad equam pacem, cum ab hostibus petitur, debet.

B Diei Paschatis religio, qualis apud veteres Christianos.

IV. Exemplum Constantij Imperatoris pugnaturi cum Magnentio.

Ex Theodoret: lib. 3. hist: cap: 3.

Constantius vult milites infideles baptizari.

Constantius in expeditione belli Magnentiani vniuersis militibus suasisit, ^a vt diuina secum mysteria communicare vellent, ^b semper enim incertum esse finem vitæ, multo autem maxime in

mè in bello, vbi tot vndiq; millia telorum, iaculorum, hastarum, immiterentur; tot enses, gladij; vibrarentur, aliæq; machinæ instruerentur, de quibus violenta mors inferri soleret, itaq; vnumquemque preciosa veste illa indutum esse oportere, qua maximè illa in vita opus sit futurum. Quod si quis, inquit, noluerit hoc tempore ^c amiculum illud sibi circumdare, is nunc iam dimissus domum reuertatur: ^d nam nisi mecum initiatis in bello sociis vti non volo.

Recusantes
ex castris di-
mittit.

A *Per diuina mysteria Baptismus hoc loco intelligitur.*

B *Eadem ratio suadet, ut milites ad Sacramenta Confessionis & sacrosanctæ Eucharistiæ alacres concurrant, vti potè de vita periclitantur.*

C *Vestem baptismalem quæ à baptisatis indui solebat intelligit.*

D *Milites eiusdem religionis sub signa militaria cogendi.*

V. *Exemplum Theodosii senioris Imperatoris mouentis contra Maximum tyrannum.*

Ex Baronij annalium tomo 4. Anno Christi 388.

Profecturus Theodosius aduersus Maximum, in primis quibus valuit pietatis armis conatus est, concili-
ando

Theodosius
exercitum
pietate com-
munit.

ando sibi diuinum numen exercitum com-
 munire. Siquidem persentiens magni mo-
 menti opus se aggredi, dubiam iacere ale-
 am, remq; tentare periculofam, à Deo di-
 uerfis modis sibi implorare suppetias labo-
 rauit, vt potè qui optimè sciret Dei munus,
 atque diceret vnà cum Dauid: *In Domino*
faciemus virtutem, & ipse ad nihilum de du-
cet inimicos nostros. Sed & in eo maxime
 eiusdem pietas commendatur, quod tanti
 ponderis prælium auspicatorum, legatos in
 Ægyptum misit ad sanctos ibi agentes Ana-
 choretas, quos pro se certantes precibus ha-
 bere voluit pugnaturos. Inter alios autem
 Ioannem sanctissimum monachum, quem
 S. Hieronymus magnoperè laudat, per eol-
 dem consuluit de dubio belli euentu. Cum
 præterea intellexisset, quòd in Scete (est au-
 tem hæc solitudo in Ægypto quidem sita, sic
 nominata) philosophabatur vir quidam gene-
 re & ipse Ægyptius nomine Senuphius, ma-
 ximorum sane effector miraculorum, scri-
 bit protinus ad Theophilum Alexandriae E-
 piscopum, iubens vt efficiat quod vir ille ad-
 mirabilis quàm primum veniat Constanti-
 nopolim. Eis autem literis quoque contine-
 batur, quòd eius aduentu opus esset. Ille verò,
 iis acceptis, statim ad eum venit, & datis li-
 teris, preces Imperatoris & vsum qui vrge-
 bat, significat. Deinde etiam ipse quoque ex
 se facit quod potest, vehementer rogat, orat,
 suppli-

Psal: 43.

Anachoreta
 rum preces
 pro se expe-
 tit.

Ad Ctesiphontem.

Hæc ad ver-
 bum descri-
 pta ex Meta-
 phrasæ die 31
 Ianuarij.

S. Senuphi-
 um ad se in-
 uirats

supplicat, ne preces despiciat Imperatoris, neq; tuos vilipendat labores, sed veniat ad ciuitatem, & bellum, quod in eam paratur, suis auertat precibus, & a tanto periculo & metu eam liberet, vt pote quod in eius potestate situm sit, vt ciuitas vel salua sit, vel intereat. Admirabilis autem ille Senuphius primum quidem, vt consentaneum est, ne rogaret prohibuit, non ad mensuram eius quam habebat gratiæ, sed ad mensuram potius eius qua erat diues humilitatis aspiciens: Magna est, inquit, mea in ciuitatem beneuolentia, & ipsam valde saluam esse cupio: sed non voluntatem quoque vires sequuntur ex ea quæ est ad Deum fiducia. Quin etiam rogauit ipsum Alexandrinum Episcopum, ne de eo talia sentiret, neque eum putaret vulgo antecellere. Cùm autem eum ipse omninò non dimitteret, nec sciret magnus quidnam faceret Senuphius: discessum quidem suum pulchrè differt. dat autem sic quoque auxilium, idq; facit admirabilius. Nam & statim stetit ad orientem: & cùm superhumerali & baculum in cælum sustulisset, Domine Deus, inquit, Deus exercituum, da huic meo superhumerali, & huic baculo, vt tantum possit quantum ego ipse, si illic adessem: Hæc cùm Deo dixisset: quæ habebat in manibus, dat statim Pontifici. Hac accipe, dicens, & mitte statim ad Imperatorem: ille autem superhumerali quidem imponat ca-

S. Senuphius
mittit super-
humerali su-
um & bacu-
lum Theo-
doso.

piti, baculum verò manu ferat : deinde cùm manus opus fuerit conferere cum hostibus, præcedat omnes alios, & audacter procedat aduersus inimicos. Nam si ego quidem possum a Deo exaudiri, existimo fore, vt ipse sit illis terribilis, & sine sanguine gloriosam referat victoriam. Hæc cùm ad Imperatorem lubenter essent allata : b ille quidem munit caput superhumerali quauis galea tutius, baculo autem munit dexteram lancea longè validius, & hac ratione confidens fore vt hostibus videretur terribilior, quàm olim (vt aiunt) claua Hercules. Iam accedentibus hostibus, ipse primus præcedit ducens totum exercitum. Propter Senuphij autem ad Deum orationem nulla erat dilatio, sed res statim finem accipiebat. Simul ac enim eum viderunt barbari, admirati ipsum tanquam vnum ex cœlestibus, ad fugam statim spectabant, & pedum virtutem laudabant : fugiebant verò non aliquo certo ordine, (vt qui non essent omnino oblitivirium) sed vt qui essent amotæ mentis & perterriti, alij aliò dispersi, terga volentibus facilia, expedita venatio, secuta persecutio, & libera ab omni periculo : ipsi potiùs propter fugam, quæ erat sine vlllo certo ordine, plagas & vulnera atque adeò mortem sibi inuicem concilians : adeò vt Imperator non solum sine sanguine, sed etiam sine vlllo labore hanc victoriam retulerit.

Theodosius
libenter &
humiliter
accipit &
vtitur.

Fugat hostes.

A Memorat idem factum S. August: lib. 5. de ciuitate Dei, cap: 26. Theodosius, inquit, in angustiis curarum suarum, non est lapsus ad curiositates sacrilegas atq; illicitas; sed ad Ioannem in Aegypti eremo constitutum, quem Dei seruum prophetandi spiritu præditum, fama crebrescente didicerat, misit, atque ab eo nuntium victoriæ certissimum accepit. &c.

B Mira animi demissio tanti Imperatoris, singularis præterea in Deum fiducia, qua nixus, penè inermis, Dauidis instar Goliath adorientis, non dubitauit plus vili monastico superbumerali & baculo, quam ferreo thoraci & galeæ tribuere.

VI. Exemplum eiusdem Theodosii inuituri certamen cum Eugenio tyranno.

Ex Ruffino lib: 2. Eecl: histor. cap. 32. & 33.

Theodosius inuiturus certamen cum Eugenio, primò Dei voluntatem per Ioannem monachum (de quo supra memorauimus) est sciscitatus. Tum ille qui primam de Maximo eivictoriam prædixerat incruentam, etiam hanc licet non absq; plurima vtriusque sanguinis inundatione promittit. ^a Igitur præparatur ad bellum non tam armorum telorumque quam ieiuniorum, orationumque subsidus,

Theodosij ad bellum præparatio pia & religiosa.

Pius ad De-
um precatio.

Effectus pre-
cum Theo-
dosij.

nec tam excubiarum vigiliis, quam obsecra-
tionum pernoctatione munitus circumibat
cum sacerdotibus & populo omnia oratio-
num loca : b ante Martyrum & Apostolo-
rum thecas iacebat cilicio prostratus : & au-
xilia sibi fida sanctorum intercessione po-
scebat. Vbi ad pugnam ventum est, & con-
uersas suorum acies vidit, vnde & conspi-
cere & conspici ab utroq; posset exercitu,
proiectis armis ad solita se vertit auxilia, &
prostratus in conspectu Dei : c Tu, inquit,
omnipotens Deus nosti, quia in nomine
Christi Filij tui vltionis iustæ, vt puto, præ-
lia ista suscepi. si secus, in me vindica : si ve-
rò cum causa probabili, & in te confusus
huc veni, porrige dexteram tuis, ne forte di-
cant gentes, vbi est Deus eorum ? Quam
supplicationem pij Principis certi à Deo ef-
se susceptam hi qui aderant duces, animan-
tur ad cædem : & præcipue Bacurius, vir fide,
pietate, virtute, & animi & corporis insi-
gnis, & qui comes esse & socius Theodosij
mereretur, proximos quosque conto, telis,
gladio, passim sternit, agmina hostium con-
fecta & constipata perrumpit : iter per mil-
lia ruentium ad ipsum tyrannum, ruptis
agminibus & acruatim fufis stragibus agit.
Vix fortasse ab impiis credantur quæ gesta
sunt. Etenim compertum est, quòd post il-
lam Imperatoris precem, quam Deo fude-
rat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela
hostium

hostium in eos qui iecerant retorqueret. cumq; magna vi persistente vento omne iaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorum animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogasto duce necquicquam fortiter faciente, Eugenius ante Theodosij pedes victis post terga manibus adducitur: ibiq; vitæ eius & certaminis finis fuit.

Eugenium
capit.

De eodem ex Theodoro lib: 5. hist: cap. 24.

Theodosius, cum milites suos videret animis consternatos, inuentâ ædicula deprecatoria in montis vertice, vbi castra metabatur, e totam noctem in illa supplicans omnipotenti Domino consumpsit. Mane autem, quum galli cantare solent, somnus præter sententiam eum inuasit, humique stratus^t videre visus est duos viros candidis vestibus, vectos albis equis, qui bono esse ipsum animo iuberent, & formidine pulsa, quum illuxisset, armatum exercitum instructumq; educere ad pugnam: se enim missos opitulatores propugnatoresq; ipsius, esseq; vnum Ioannem Euangelistam, alterum Philippum Apostolum. Hoc viso conspecto à supplicando non destitit Imperator; sed maiore cum cura Deum precabatur. Idem visum & militi cuidam oblatum fuit. qui cum centurioni indicasset suo, adducitur ad tribunum, & mox ad ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nunciat. At ille: Non mea, inquit, causa hoc ipse vidit, ego

Theodosius
pernoctat in
oratione.

Ioannem &
Philippum
Apostolos
adiutores di-
uinitus acci-
pit.

enim promissionibus victoriæ fidem habui: sed ne quis putaret hoc visum à me confictum esse, qui tantopere cuperem confluere: itaq; & isti demonstraui opitulator imperij mei, ne testimonij auctoritas deesset narrationi meæ. Mihi enim prius hoc visum communis Dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta, propugnatores & principes belli sequamur: nec quisquam victoriam pugnantium multitudine aestimet, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omnium animis copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conspecto hoste, quem pugnaturum cerneret, suos instruit: ipse collem occupat: & iubetq; duces uiuentem uinctumq; Imperatorem sibi adducere. Moribundus enim & cupidus, inquit, vitæ finiendæ nobiscum ille congregitur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copiæ ita constiterant, ut posse numerari viderentur. Cumq; iam pugna utrinq; inciperet, & tela conicerentur, manifestam promissionis suæ fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hostibus uenti auertit sagittas illorum, & balistas, ac hastas: neque ullius teli usus erat: neque legiones vel sagittarij, vel funditores nocere regiis poterant copiis: quin etiam illatus puluis ingens in ora hostium oculos aperire non

Eugenius iubet sibi adduci uiuum Theodosium

Ventus miraculose conuertitur iuuat Theodosium

non finebat : cogebatq; defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At regius miles nullo affectus tempestatis tantæ detrimento confidenter ad cædem hostium grassabatur. Quare animaduersa, & perspecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes conuertebantur. Quam leni animo rex concedens celeriter adducere ad sese tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem tyrannus infederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens, speraret properare ad se nuncios victoriæ. Quærit igitur anne & Theodosium vincitum, vt iussi sint, adducant. At illi : Non eum quidem nos, inquit, sed ad ipsum te adducimus. Hoc enim est imperium vniuersum, hoc moderatissimum. Ita locuti^h de folio abrepto vincula iniiciunt, & adducunt captiuum illum, qui modò tam magnificè fuisset locutus. Tum rex memoria illi reuocata delictorum in Valentinianum, & impia tyrannide, & scelerato bello aduersus legitimum imperium obiecto,ⁱ etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iustam & legitimam contra eum sententiam pronunciauit. Sic erat Theodosius & in pace, & in bello, qui & semper peteret diuinum auxilium, & nunquam illo fraudaretur.

Hostes arma abiiciunt.

Eugenium ipsum viuū ad Theodosium adducunt.

De eodem ex S. Zomeno lib: 7. h. st: cap: 24.

Fertur de Theodosio, quòd cùm egressus Constantinopolim ad septimum milliare peruenisset, Deo preces nuncupavit in Ecclesia illa quam in honorem Ioannis Baptistæ construxerat: ac petierat, ut expeditionis istius alea, tum sibi, tum exercitui suo, tum Romanis omnibus feliciter caderet: ^k & auxiliarem sibi inuocauerit ipsam Baptistam. Porro dum pugna committeretur, ex eo templo quod erat in Hebdomo, in quo preces fuderat Imperator, egressus dæmon quidam, subreptus in sublimem Ioanni Baptistæ conuertiatus est, magnaque voce clamauit: Tu me vincis, & exercitui meo insidiaris? Huic rei qui forte præsentibus aderant, cùm magnum esset apud omnes studium de bello vel audire aliquid vel dicere noui, obtupefacti adnotarunt eundem hunc fuisse diem, quo felicem belli euentum extitisse non multò post ab iis cognouerunt, qui pugnae interfuerant.

Dæmon in-
uidet victo-
riam The-
odosio.

De eodem ex Baronio Anno Christi 393.

Inter alia digna memoriâ quibus diuinum numen sibi conciliare Theodosius studuit, illud etiam fuit, quo magnam excitauit admirationem: & summam concitauit sibi laudem: dum, quo tempore ad immensas bellorum expensas consueuerunt Reges indicere noua tributa populis sibi subditis, ipse non modò ab his tantum ab-

stinuit

stinuit, vt nouas exactiones inferret, sed re-
cens indictum tributum à Præfecto Præto-
rio Tatiano omnino remisit. Hoc rogo at-
tendant, qui in bellico apparatu non largiti-
onibus & eleemosynis preces pauperum sibi
conciliant, sed eorum luctu ex acerbioribus
exactionibus & clamoribus Deum contra se
prouocant. & infensum penitus reddunt,
secundum illud Dauidis dicentis : *Propter
miseriam inopum & gemitum pauperum,
nunc exurgam, dicit Dominus.* cum inter-
dum contingat ea ipsos subditos pati à suis,
quæ nec ab hostibus forent aliquando exper-
turi. Vnde accidit vt quantumlibet belli iu-
sta causa præcesserit, cogatur tamen vt ita
dicam, Deus inuitus in suos arma conuerte-
re, quæ in hostes exacuerat. Idem præterea
Theodosius optima quæque mente agitans,
ne quid indignum, quo diuina prouocaretur
vindicta, milites perpetrarent licentia mili-
tari, quò eos intra fines modestiæ contine-
ret, rescripsit ad Comites,™ ne milites à suis
hospitibus lignum, aut oleum, culcitraſve
poscerent, aut pro annonariis speciebus pre-
tium exigent. Et in eos, qui ditiorum sibi
procurarent hospitia, ista sanciuir : Si quis
menſorum noſtrorum manum qua deputa-
tas ſingulis quibusq; domus enotant, & po-
ſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere
non dubitauerit, ad inſtar falſi reus teneatur.

Theodosius
ad bellum
iturus tribu-
ta remittit
populo.

Pſal. II.

Leges mili-
tares fert.

NOTA.

Lib. 4. de
Metat. cod.
Theodof.

NOTA.

De eodem ex D. Augustino lib: 5. de ciuit. Dei, cap. 26:

Theodosius Eugenium accepto prophético responso fide certus oppressit: contra cuius robustissimum exercitum magis orando quam feriendo pugnavit. Milites nobis, qui aderant, retulerunt extorta sibi esse de manibus, quæcunq; iaculabantur, cum à Theodosij partibus in aduersarios vehemens ventus iret. & non solum quæcunq; in eos iaciebantur concitatissimè raperet, verum etiam ipsorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & pòeta Claudianus, quamuis à Christi nomine alienus, in eius tamen laudibus dixit:

*O nimium dilecte Deo, cui fudit ab astris
Se Iouis armatus: vehemēs tibi militat æther:
Et coniurati veniunt ad classica venti.*

Victor autem, sicut crediderat & prædixerat, Iouis simulachra, quæ aduersus eum fuerant nescio quibus ritibus velut consecrata, & in Alpibus constituta, deposuit; eorumque fulmina, quòd aurea fuissent, iocantibus (quod illa lætitia permittebat) cursoribus, & se ab eis fulminari velle dicentibus hilariter benignèq; donauit. Inimicorum suorum filios, quos non ipsius iussus, sed belli abstulerat impetus, & nondum Christianos ad Ecclesiam confugientes, Christianos hac occasione fieri voluit, &

Chri-

Parta victo-
ria Theodo-
sius liberalis
in milites.

Qualis erga
inimicos.

Christiana charitate dilexit, nec priuauit rebus, sed auxit honoribus. In neminem post victoriam priuatas inimicitias valere permisit. Bella ciuilia non sicut Cinna, & Marius, & Sylla, & alij tales, qui nec finita finire voluerunt; sed magis doluit exorta, quam cuiquam nocere voluit terminata. Inter hæc omnia ex ipso initio imperij sui non quieuit iustissimis & misericordissimis legibus aduersus impios laboranti Ecclesiæ subuenire, quam Valens hæreticus fauens Arrianis vehementer afflixerat, cuius Ecclesiæ se membrum esse, magis quam in terris regnare gaudebat: simulachra gentilium vbique euerrenda præcepit, satis intelligens, nec terrena munera in dæmoniorum, sed in Dei veri esse posita potestate.

Ecclesiam
Catholicam
aduersus hæ-
reses legibus
munit.

Observantia
ipsum erga
Ecclesiam.

A *Christiana ad bellum præparatio. Haud dissimiliter olim faciebat Regius Propheta, qui de seipso hæc ait: Ego autem cum mihi molesti essent, (subintellige hostes) induabar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur.*

B *Sancti quoque auxiliares in bellis patroni sunt inuocandi.*

C *Tutissimum in perspicuo discrimine ad Deum per orationem per fugium.*

D *Deus & venti pugnant pro pio Imperatore contra hostes impios.*

E *Mira in oratio Deo Theodosii perseuerantia*

Psal. 76.

ria, illi Dauidicæ persimilis, qui de se ait: In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.

2. Mach. ca.
vit.

F Eiusmodi visiones crebro leguntur diuinitus belli ducibus oblatae. Sic Iudas Machabeus cum Nicanore pugnaturus vidit in somnis Oniam, qui fuerat summus sacerdos, manus protendentem, & pro omni populo Iudeorum orantem. Vidit præterea Ieremiam Prophetam extensa dextera gladium sibi porrigentem aureum, & dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei Israël: Sic noster Cromer

Cromer. l. 9.

memorat, orante piissima Kinga Boleflai Pudici Polon: Principis uxore, pro exercitu cum Russis decertante, adstitisse ei duos candidatos, & futurum euentum belli prædixisse: creditumq; eos fuisse SS. Geruasium & Prothasium, quorum memorie dicata erat dies illa, qua pugnatum & debellatum est.

Cromer: li.
bro 19.

Similiter Lescus Niger accepto nuntio de incursione Lithuanorum & Iazigum in Lublinsensem regionem hostes persecutus: cum eos consequi non posset, sopor eum ex molestia animi & labore itineris fatigatum inuasit. cum ecce in somnis ab Archangelo Michæle sponse certæ victoriae confirmatus est, & barbaros persequi iussus. Respondit euentus. victoria potius Lescus Iazigas deleuit: Lithuanorum maximam stragem edidit, ne vno qui-

dem

dem ex suis amisso. Victor reuersus Lublini
templum monumentum victoriae suae condi-
dit, ac D. Michaelis memoriae dedicauit. Ita
Cromer.

G *Præsumptio superba victoria cauenda:*
Deus enim superbis resistit, humilibus au-
tem dat gratiam.

H *Superbus hostis id passus est Deo permit-
tente, quod Theodosio fuerat minatus. Con-
uersus est dolor eius in caput eius: Psalm: 7.*
Ita etiam Crucigeri bellum contra Vladisla-
um Iagellonem Poloniae Regem gesturi ma-
gnam vim catenarum ad vinciendo Polonos
comparauerant. Sed malo suo primi eas exper-
ti, suisq; vinculis constricti sunt. Herburt. lib.
13. cap. 5.

I *Herculis enim imago exercitum Eugenij
precedebat: Theodosii verò Crux Saluatoris
nostri signum præferebatur.*

K *Salutare consilium Diuorum aliquem
Patronum belli experere. Sic Longobardi Ca-
tholici effecti S. Ioannem Baptistam (Theodo-
sium imitati) patronum sibi pacis belliq; apud
Deum delegerant voto facto de certa pensione
quorannis ad eius oraculum mittenda Paul:
Diacon: lib. 4. de gest: Longobard c. 7. Eo-
dem modo Hungus Pictorum Rex D. Andre-
am Apostolum, in cuius tutela gens Pictica
erat, frequentibus suspiriis lachrymisq; ora-
bat, ut exercitui ipsius contra Anglos auxi-
liaris foret. Soluta Regi intempesta nocte in*
sopo.

ſoporem ex templo adſtans Apoſtolus iuſſit alacri eſſe animo, plurimamq; ſpem in diuina ope locare, fore vt glorioſam de Anglis poſtero die aſſequeretur victoriam. Mirum tunc accidit. Supra Piſtorum caſtra lucida in cælo apparuit Crux, illius inſtar qua S. Andreas ſupplicio erat olim affectus. Quam hoſtes conſpicati, quippiam mali portento tali ſibi præſagientes, ingenti pauore percuſſi ſunt. Ita Hungus victor è prælio diſceſſit. Ex Heſtor: Bôétio libro 10. hiſt. Scotie.

Libro 4. epi. 37. L Iuuat hoc loco annotare, quid de triburis, quæ occasione bellorum imponi grauiæ ſolent, D. Gregor: Magnus ſenſerit. Cùm enim audiſſet incolas Siciliæ & Corſicæ duris exactionibus Præſectorum exhauriri, ſcripſit ad Conſtantiam Mauritiij Imperatoris coniugem epiſtolam, in qua inter alia ait: Hæc ſunt piſſimo Domino apto tempore ſuggerenda, vt ab anima ſua, ab Imperio, atque filiis ſuis tale facinus peccatiq; pondus amoueatur. Qui ſcio quoniam dicturus eſt, quia nobis in Italiæ expenſis tranſmittitur, quicquid de prædictis inſulis aggregatur. Sed ego ſuggero: vt eſi minus expenſæ in Italia tribuantur, à ſuo tamen Imperio oppreſſorum calamitates compeſcat. Nam iccirco fort aſſe tantæ expenſæ in hac terra minus ad vtilitatem proueniunt; quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur. Præcipiant ergo Sereniſſimi Domini nil cum peccato colligi. Nam ſcio quia, eſi parum Reipub. attri-

attribuitur utilitatibus, ex eo multum Resp: „
 adiuuatur. Quam etsi fortasse contingat ex- „
 pensis minoribus minus adiuuari; melius ta- „
 men est temporaliter nos non viuere, quam „
 vos ad aeternam vitam obstaculum aliquod „
 inuenire. Ita sanctissimus iste & grauissimus „
 Pontifex censuit subditos non esse exactioni- „
 bus nomine belli opprimendos, tum quòd iusto „
 Dei iudicio minus Respub: adiuuetur pecu- „
 nia huiusmodi exactionibus extorta; tum „
 quòd satius sit minus vectigalium Rempub: „
 habere, quàm eos qui presunt de salute ani- „
 me ob iniustam subditorum vexationem peric- „
 litari. Quid ergo hic Pontifex sensisset de e- „
 xactionibus per vim à militibus solitis extor- „
 queri?

M Extat epistola Aureliani Imperatoris „
 quam ad vicarium suum de militari discipli- „
 na scripsit huiusmodi: Si vis Tribunus esse, „
 immo si vis viuere, manus militum contine. „
 Nemo pullum alienum rapiat: ouem nemo „
 contingat: vnam nullus auferat: segetem „
 nemo deterat: oleum, sal, lignum nemo exi- „
 gat: annona sua contentus sit. De præda ho- „
 stis non de lachrymis prouincialium habeat. „
 Stipendium in balteo non in popina habeat: „
 in hospitiiis castè se agat: qui litrem fecerit, „
 vapulet. &c. Marcus etiam Scaurus prodidit „
 pomiferam arborem, quam in pede castrorum „
 fuerat complexa metatio, postero die abeunte „
 exercitu intactis fructibus à militibus reli-

Flau. vob
 piscus in
 Aureliano

Front: lib:
 4 stratag:
 c. 3

Cassiod: li.
6. variar.
epist. 22.
Lib. 7. var.
epist. 4.

Lib. 5 var.
epist. 26.

Etiam. Alexander quoque Seuerus Imperator Parthicam expeditionem tanta disciplina, tanta reuerentia sui egit, ut non milites, sed senatores transire dicerentur. Quacumq; legiones iter faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum verò ob hæc tot & tanta bona, provinciales ut Deum suscipiebant. Theodoricus Rex Italia militum Præfecto in hæc verba præcipiebat: Non permittas milites esse possessoribus insolentes: annonas suas sub moderatione suscipiant. Pro securitate omnium se agnoscat electum, qui se gloriatur habere armatum.

„ Et alio loco: *Milites tibi commissi viuant*
 „ *cum provincialibus iure ciuili: nec insolescat*
 „ *animus, qui se sentit armatum, quia chypeus*
 „ *ille exercitus nostri quietem debet præstare*
 „ *Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus*
 „ *vita felicior, secunda libertate carpatur. Et iterum:*
 „ *Venientium vestrum ad nos (alloquitur milites) nullus prouenire possit excessus,*
 „ *nec possessorum segetes aut prata vastetis: sed*
 „ *sub omni continentia properantes, ut de custodita disciplina grata nobis esse vestra occur-*
 „ *sio possit. Quia ideo exercitiales gratanter subimus*
 „ *expensas, ut ab armatis custodiat in tacta ciuilitas. Hæc isti præcipiebant & præstabant. Nunc alia rerum facies, quod sanè dolendum est, cernitur. Milites cernas hospiti-*
 „ *bus folis metuendos, quorum lingua vara, manus rapacissime, quibus ut ad populandos finiti-*
 „ *morum*

*morum agros & capienda pecora aliqua vis
sit, in acie ac signis collatis nulla est: lingua
quam manu promptiores, prædatores suorum,
& ipsi præda hostium.*

*VII. Exemplum Heraclij Imperat.
bellum cum Persis gerentis.*

Ex Theophane, Cedreno, & Baronio Anno 621. & 622.

Heraclius Imperator celebrata solemnitate Paschali mox secunda feria mouit contra Persas. Sumens igitur venerandam Christi imaginem iurauit vniuerso exercitui se vnà cum illis vsq; ad mortem strenuè certaturum, militesq; omnes loco filiorum habiturum. * Ita beneuolentia potius quàm potentia sibi conciliauit exercitum: fortemque reddidit aduersus Persas eiusmodi verbis: ^b Videte, fratres & filij, quòd inimici Dei conculcauerint regionem nostram: & vrbes exterminauerint: & altaria concremarint: & mensas incruentorum sacrificiorum sanguinibus homicidiorum repleuerint: & Ecclesias, quæ flagitia non admittunt, flagitiosissimis repleuerint voluptatibus. ^c His adiecit præcepta, quibus omnes commonuit sectari iustitiam ac pietatem, & a peccatis penitus abstinere. Inde magnum templum ingressus atratus calceos pronus procubuit, & ita precatus est. **Domine IESV CHRISTE, ne nos propter**

Heraclius beneuolentia deuincit sibi milites.

Eius oratio ad milites.

Hortatur omnes ad pietatem.

Eius humilitas.

Oratio eius-
dem ad Chri-
stum.

peccata nostra hostibus tuis irridendos præ-
beas : sed intuere in nos ac miserere nostri,
& victoriam de hostibus tuis concede, ne
glorientur scelerati, & tuæ insultent hæredi-
tati. Hunc ita animo demisso orantem vi-
dens Georgius Episcopus Pisidensis ita al-
locutus est :

Prædicatur
illi victoria.

*Nigrum, Imperator, nunc indute calceum
Rubefacies tinctum cruore Persico.*

Vincit.

Et prædictionem probauit euentus. Iusta
enim conferta pugna victores Romani Per-
sicum exercitum deleuerunt, animos exer-
citui addente Heraclio, qui audacter in pri-
mam aciem profiliebat, ac pro suis pugna-
bat. Sed repetito iterum & instaurato à Per-
sis bello Heraclius aduocato exercitu suo,
verbis exhortatoriis incitabat eos dicens :

Iterum hor-
tatur milites.

Viri fratres, Dei amorem in mente suma-
mus : iniuriam eius requirere satagamus.
Stemus igitur fortiter aduersus inimicos,
qui multa dira in Christianos operati sunt.
Reuereamur Romanum imperium, quod
eiusdem ipsius est Domini, & non alterius :
& stemus aduersus hostes impiis telis arma-
tos. Induamus fidem, nec timeamus inter-
emptricem gentem : quia intra terram Per-
sarum consistimus, & ingens fuga fert pericu-
lū. Vindicemus corruptiones virginū : recisa
commilitonum membra nostrorum viden-
tes corde doleamus. Non sunt hæc nullam
mercedem habentia ; sed vitæ perennis præ-
mia.

mia. Stemus vigilanter, & Dominus nobis
 cooperabitur, & perdet inimicos nostros.
 Cumque Imperator his & aliis quam pluri-
 mis commonitionibus populum exhortatus
 esset, respondit ei vnus pro omnibus: Dila-
 tasti angustiam cordis nostri, Domine, os tu-
 um in admonitione dilatans. acuerunt ser-
 mones tui gladios nostros, & animos qui
 vinci nequeunt, effecerunt. Expeditos nos
 tuis verbis exhibuisti. Erubescimus in pugna
 te aspicientes non procedere: & iussiones tu-
 as in omnibus sequimur. Hæc nomine om-
 nium dicta. Imperator autem mox ad Per-
 fidem interiorem accessit, igne comburens
 vrbes & castra. Fit interim terribile hic
 quoddam miraculum. In æstiuo quippe sol-
 stitio æther sudore factus est madidus, ani-
 mos Romani exercitus recreans, adeo vt
 hinc spem optimam sumerent, secundum
 quod scriptum est. Pluuiam voluntariam
 segregabis Deus hæreditati tuæ, & infirma-
 ta est: tu verò perfecisti eam. Quid multa?
 conferuntur manus: Persæ terga vertunt:
 Heraclius potitur victoria. Iussit deinde e-
 exercitum suum tribus diebus diuinum ora-
 culum præstolantem castè ac purè conuer-
 sari: sicq; responso accepto in Albania de-
 creuit hyemare. Dum verò abiens iter age-
 ret, vehemens tempestas & gelu occupa-
 uit eum in via. Habebat verò secum quin-
 quaginta mil. captiuorum: quibus com-

Cohortatio
 ne eius e-
 xercitus a-
 nimatur.

Ros mili-
 tes recreas
 omen vi-
 ctoriæ.

Psal. 67.

Captiuos li-
beros victor
dimittit.

passus corde omnium vincula soluit, indulgentiam ac libertatem omnibus tribuens; ita vt omnes cum lachrymis exorarent, vt vniuerso Persico regno potiretur.

Liuius li. 7.

A *Magnum Imperatori in beneuolo milite presidium. Porrò beneuolentiam militum non alia ratione faciliùs conciliat Dux, quam si periculorum & discriminum velit esse socius, & exemplo cæteris omnibus præire. Qualis etiam fuit ille apud Liuium qui dicebat: Facta non dicta mea vos milites sequi volo, nec disciplinam modò, sed exemplum etiam à me petere.*

1. Mach. 14.

B *Incitandi milites ad prælium amore potissimum Ecclesiæ & patriæ defendende. Ita fecisse legitur Simon Machabeus, qui videns suos omnes cõsternatos ob meum Tryphonis, adhortas eos & animans dixit: Vos icitis quanta ego & fratres mei fecerimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus. Et nũc non mihi cõtingat parcere animæ meæ, in omni tempore tribulationis. Vindicabo itaque gentem meam & sancta, natos quoque nostros & vxores, quia congregatæ sunt vniuersæ gentes conterere nos. Et accensus est spiritus populi simul, vt audiuit sermones istos. &c. Eodem modo se animabant illi Israëlita, qui dicebant: Eri-gamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.*

2. Mach. 3.

3. Mach. 3.

C *Imitatus est Heraclius Iudam Machabeum*

beum, qui praeliaturus cum hostibus hortabatur populum conseruare se sine peccato. Verissime dicebat olim S. Hieronymus : Noltris peccatis barbari fortes sunt : nostris vitiis Romanus superatur exercitus. Saluianus quoque Massiliensis Episcopus ideo sensit traditos olim Hispanos fuisse Vandalis hostibus longè infirmioribus, vt ostenderetur non vires valere, sed causam: neque illos ignauissimorum hostium fortitudine obrutos, sed vitiorum propriorum impuritate esse superatos.

Hier ep. 3.
Libro 7. de
prouident.

D Iudas quoque Machabeus, vt legimus lib: 2. Machab: cap: 10. & qui cum ipso erant, appropinquante hoste deprecabantur Dominum caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, ad altaris crepidinem prouoluit; vt sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus.

E Accendendi milites ad confligendum fortiter, cohortatione ducum. Sic sacra historia testatur Iudam Machabeum suos ad pugnandum cum Nicanore his verbis animasse; Illi quidem armis confidunt, simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes aduersum nos, & vniuersum mundum vno nutu delere, confidimus. Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes, & quòd sub Senacherib centum octogintaquinque millia perierunt. &c. quibus verbis constantes effecti sunt, & pro lege & patria mori parati.

2. Mach. 8.

rati. *Et alio loco: Accingimini, ait, & estote filij potentes; vt pugnetis aduersus nationes has, quæ conuenerunt aduersus nos, disperdere nos, & sancta nostra. Quoniam melius est nos mori, quam videre mala gentis nostræ & sanctorum. Sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat.*

F Erga captiuos vtendum indulgentia, quæ hostium etiam animos deuincit: & alioquin crudelitas in hoc genere famam partæ victoriæ lacerat & obscurat.

VIII. Exemplum Clodouei Regis Francorum gesturi bellum cum Alarico Rege Gothorum.

Ex Hincmaro, Gregorio Turonensi, & Baronio,
Anno 507.

Clodoueus
iturus ad bel-
lum petit E-
piscopalem
benedictio-
nem.

Vetat damna
inferri Eccle-
siis.

Greg. Tur.
lib. 2. hist.
Franc. c. 32.

AUspicaturus Clodoueus difficillimum prælium cum hoste potentissimo Alarico, primum^a omnium benedictionem petit à S. Remigio Episcopo. qui ei & benedictionem dedit; & victoriam in verbo Christi spondit. ^b Vniuerso deinde exercitui Rex edita sanctione mandauit, ne quid per huiusmodi bellum damni inferretur Ecclesiis, sacrisvé ministris, personis, rebusque ad eos spectantibus. Et quoniam pars hostium per territorium Turonicum transibat, pro reuerentia B. Martini dedit e-
dictum, vt nullus de regione illa aliud quam
herbarum

herbarum alimenta aquamq; præsumeret. Quidam autem de exercitu inuento cuiusdam pauperis sæno ait; Nonne rex herbam tantum præsumi mandauit, & nihil aliud? & hoc, inquit, herba est. Non enim erimus transgressores præcepti eius, si eam præsumimus. Cumq; vim faciens pauperi, sænum vi abstulisset, factum peruenit ad Regem. Quo dicto citius gladio perempto ait; Et cumberit spes victoriæ, si B. Martinus offenditur? satisque fuit exercitui nihil vltius ab hac regione præsumere. Ipse verò Rex direxit nuntios ad beatam basilicam, dicens: Ite, & forsitan aliquod^d victoriæ auspiciam ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco sancto exhiberent, ait; Si tu Domine, adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam, semperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreuisti, in ingressu basilicæ S. Martini dignare propitius reuelare: vt cognoscam quia propitius dignaberis esse famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus iuxta imperium Regis, dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc antiphonam ex improviso Primicerius qui erat incœpit: Præcinxisti me Domine virtute ad bellum: supplantasti insurgentes in me subtus me. & inimicorum meorum dedisti mihi dorsum; & odientes me disperdidisti. Quod satellites audientes, & Domino gratias agentes, & vota bea-

Militem qui pauperi sænum vi abstulerat capite plectit.

Munera mit-
tit ad basilicam S. Martini.
Omen victoriæ petit.

Obtinet.

Psal. 17.

to confessori promittentes, læti renuncia-
uerunt Regi. Porro ille, cum ad fluuium Vi-
gennam cum exercitu aduenisset, per quem
locum transire deberet penitus ignorabat:
intumuerat enim ab inundatione pluuiarum.
Cumq; illa nocte Dominum deprecatus
fuisset, vt ei vadum, quo transire posset,
dignaretur ostendere: mane fact^e cerua
miræ magnitudinis ante eos nutu Dei flu-
men ingreditur, illaq; vadante populus quæ
transire posset agnouit. Veniente autem Re-
ge apud Pictauos, dum eminus in tentoriis
commoraretur, f^rpharus ignea de basilica S.
Hilarij egressa visa est ei tanquam super se
aduenire. scilicet vt lumine beati confesso-
ris adiutus Hilarij liberiùs hæreticas acies,
contra quas sæpe idem sacerdos pro Fide
conflixerat, debellaret. & Contestatus est au-
tem omni exercitui, vt nec ibi quidem aut
in via aliquid spoliarent; aut res cuiusquam
diriperent.

Vadum in
flumine repe-
rit monstrã
cerua.

Omen aliud
victoriz.

Prohibet mi-
litum spoli-
ationes.

*A Leo Imperator in suis Taëticis decreuit,
vt priusquam incatur praelium, omnes mili-
tes sanctificentur per sacerdotes, asperzione ni-
mirum aquæ benedictæ. Precepit etiam Tur-
marchis curare, vt vno vel altero die ante præ-
lium, vexilla à sacerdotibus benedicantur, &
sanctificentur; & postea vexilliferis cohorti-
um tradantur. Olim etiam Angli habebant
certum ritum consecrandi militem, cuius for-*

man

mam Ingulphus in sua historia describens ait: Anglorum erat consuetudo: quod qui militiæ legitimè consecrandus esset, vespera præcedente diem suæ consecrationis apud Episcopum, vel Sacerdotem aliquem contritus de omnibus suis peccatis confessionem faceret; & absolutus, orationibus & afflictionibus deditus, in Ecclesia pernoctaret; in crastino quoque Missam auditurus gladium super altare offeret; & post Euangelium Sacerdos benedictum gladium collo militis cum benedictione imponeret; & communicatus ad eandem Missam sacri Christi mysteriis miles legitimus permaneret. Petrus Epist. 94.
item Blesensis grauis author scribit, tirones enses suos de altari recipere solitos, ut se filios Ecclesiæ profiterentur. Deniq; in Romano cæremoniæ exstat benedictio ensis, & militis. Iuuat etiam, ut miles vel sanctorum reliquiis, vel AGNO benedicto profecturus ad bellum se communiat. Sanè mirificam vim Agni benedicti Deus præsentis miraculo confirmauit in quodam milite Hispano. Rem gestam memoriæ prodidit Antonius Gabutius lib. 2. de vita Pij V. Pont. Cùm enim militem quendam catholicum Hispanum ab Aurantio duce in Belgio captum, arboriq; alligatum milites barbarici ancorum tormentorum ictibus occidere conati essent, tantum absuit, ut illum confoderent, ut ne creberrimis quidem ac vehementissimis igniis globis in eum emissis vel
mini-

Cerei oscilli
 sacri virtus.

minimùm ledere potuerint. Quo viso obstupefacti eum vestibus exuere cœperunt, rati hominem occultis quibusdam armis communitum; quæ globorum vis penetrare non posset. Sed cùm nihil in eo presidij reperissent, præter sacrum A G N V M è collo pendentem, hoc illi detracto primo ictu transuerberatus occubuit.

B Hoc exemplo docetur prouidendum esse Christianis ducibus, ut milites suos edictis & pœnis à bonorum Ecclesiasticorum spoliatione cohibeant. Sunt enim bona eiusmodi ab omnibus bellorum oneribus libera. Quod de bonis Ecclesiasticis Regni huius tam notum est, ut à nullo iuris Polonici vel mediocriter gnaro in dubium vocari possit. Graui itaq; scelere nostri milites se obstringunt, quoties ex bonis Ecclesiasticorum stationes quas vocant, quasi iure sibi debitas exigunt, & extorquent: vel alia ratione adscriptitios Ecclesiasticorum vexant, & spoliant. Quo enim quæso iure id faciunt? Num communi? At nullum tale extat. Num priuato militari? At hoc eiusmodi est, ut contenti suis stipendiis uiuant. Num consuetudine nituntur? At hæc non consuetudo est, sed corruptela; quam omnes boni detestantur: & planè sublatam cupiunt. Num necessitate adducti manus alieno admoueni? At si necessitate premuntur, cur ad eam subleuandam subsidium ex nobilium laicorum bonis non petunt? Dicent, nobiles alios immunitate talium onerum gaudere. At ea quoq; gaudent Eccle-

Fundos sacros, & agricolas violare ac ditipere nefas est.

Ecclesiastici. Rursum dicent; nobiles ad militum stipendia pecuniam per mansos agrestium suorum conferre: atqui Ecclesiastici nostri contributiones quas vocant publicas pro conducendo milite stipendiario, non tantum ex bonis & prædiis, verum ex decimis quoque sibi debitis, contra ius & equum, non inuiti tamen in gratiam laicorum nobilium præstare solent; ita sit ut inuerso rerum ordine, ut sapienter quidam annotauit, pro secularibus spiritualium ordo unà cum misellis ruricolis & colonis præclari & pij muneris patriæ defendendæ non postremas partes sustineant. Cur ergo ab illis solis milites necessitati suæ subueniri volunt? Dicent hoc sine amplos Ecclesiasticis redditus à Repub: attributos, ut milites quoque ex iisdem sustentent. At toto cælo errant: cum Respub: ipsa ab eiusmodi onere bona Ecclesiasticorum libera esse voluerit. Quòd si necessitati soli milites obuiam ire volunt, cur non precario agunt? sed vim adhibent, & licenter quod collibuit auferunt? Sanè David graui penuria laborans, non exorsit vi panes, quibus egebat ab Achimelech sacerdote, sed precibus agebat submissè ac reuerenter. Si quid, inquit, habes ad manum, vel quinque panes da mihi, aut quidquid inueneris. Dicent adhæc; stipendia sibi non numerari ad tempus. Fateor eos culpa non vacare, qui per negligentiam stipendia militibus debita suo tempore non soluunt. nam ea

ratione

ANDREAS
Lipski in
quæst. publ.
qu. 7. in fine.

1. Reg. 27.

Cassiod. lib.
9. variar.
Ep. st. 13.
Cassiod. lib.
4. variar.
Epist. 13.

Epist. 14.

ratione præbent eis occasionem in bona aliorum grassandi. Quia, ut ait Athalaricus Rex, Sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur. Et verissimum est illud Theodorici Regis, quòd disciplinam non potest seruare ieiunus exercitus. dum quod deest, semper præsumit armatus & necessitas moderamen non diligit. At quæ ratio suadet, ut alienam in eo genere culpam Ecclesiastici potissimum luant, qui ad militaria stipendia non postremam partem pecuniæ conferunt? Non ergo iure aliquo milites agunt, dum ex bonis Ecclesie que placent auferunt; sed veterem insolentiam militarem retinet de qua aliquando questus est Petrus Blefensis: Hodie, inquit, tirones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesie. Porro in contrarium res versa est. Nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in Christos Domini, & deserviunt in patrimonium Crucifixi: Spoliant & deprædantur subiectos Christi pauperes: & miserabiliter atque immisericorditer affligunt in feros, ut in doloribus alienis illicitos appetitus & extraordinarias impleant voluptates. Qui contra inimicos crucis vires suas exerere debuerant, in potibus & ebrietatibus pugnant: vacant otio: marcent crapula: vitamque degenerant in immunditiis transigentes nomen & officium militiae dehonestant. Hi laudant in pace præ-

ce prædas, inter arma fugas, inter vina victo-
rias, cum sint in prætorii leones, in præliis
lepores. Ordo militum nunc est ordinem
non tenere. Nam cuius os malorum verbo-
rum spurcitia polluitur; qui detestabilius iu-
rat; qui minus Deum timet; ministros Dei
vilificat; qui Ecclesiam non veretur; iste ho-
die in cœtu militum fortior & nominatior
reputatur. *Hæc ille. Quæ utinam militibus
nostris obijci non possint.*

C Sapiētissimè id dictum à Rege, San-
ctis, in quorum tutela sunt bona Ecclesiastica,
offensis spem victoriæ non restare. Nam quod
in sanctos peccatur, in Deum ipsum sancto-
rum Dominum peccatur. Non multum de re-
bus Deo sacratis miles Achan in expugnatione
& direptione urbis Iericho abstulerat, nihi-
lominus adeò in uniuersum exercitum Deus
commotus est, ut dixerit Iosue Imperatori;
Peccauit Israël, tuleruntque de anathemate, Iosue 7
& furati sunt. nec poterit Israël stare ante
hostes suos, donec conteratis eum, qui huius
sceleris reus est. Ita factum. Deprehensum A-
chan sacrilegum sic Iosue allocutus est; Quia
turbasti nos, exturbet te Dominus in die
hac. Lapidauitq; eum omnis Israël: & cun-
cta quæ illius erant igne consumpta sunt. Ec-
auerus est furor Domini ab eis. *Perpendant
id milites & caueant, ne obpriuatas eorum
rapinas & sacrilegia exercitus, in quo mili-
tant, clade aliqua vindicante illorum facinus
Deo*

Deo afficiatur. Duces quoque militum animaduertant melius esse paucorum crimen non sinere abire inultum, quàm impunitate cœlestem iram in vniuersum exercitum accersere.

D Omnia in bellis non superstitiosè captanda sunt; sed si diuinitus aliquando offeruntur, non omnino negligenda.

Lib. 7. hist.
cap. 23.

E Id præmium à Deo Clodouei pietas tulit. Narrat Socrates Asparem copiarum Theodosii iunioris Imperat: ducem, cum incertus esset quâ Rauennam aggredi deberet, Angelum in forma pastoris ducem itineris nactum esse, qui per stagnum Rauennæ adiacens copias eius deduxit, qua via nemo vnquam iter fecerat. Sed Deus qua transiri non poterat transitum Aspari patefecit. Surius quoque meminit ea parte, qua Carolus V. Imperator Albim vado traiecit cum Protestantibus pugnaturus, postera die non nisi natando, & agrè quidem id fieri potuisse: grauesq; scriptores sensisse non sine miraculo & præsentis Numinis ope Cæsarem illud latissimum flumen cum maximis copijs vado transisse.

Surius in
com. anni
1547.

F Visa eiusmodi aliquando victoriam portant: aliquando hostes terrore percellunt. Quo tempore Tartari Vratislauiam Silesiæ graui obsidione cinxerant, Cestlâus D. Dominici vitæ institutum professus, qui tum monasterio sui Ordinis Vratislauie præerat, metus hostium in arcem confugerat. Eo igitur iugibus

Cromer. lib.
8. hist.

*bus precibus & lacrymis Dei misericordiam
& presentis periculi depulsionem implorante,
ecce columna ignea a caelitus apparuit; & stati-
ua Tartarorum omneq; territorium terribili
fulgore collustrauit. quo miraculo barbari per-
terrefacti obsidionem soluerunt.*

*& Facilius auxilium diuinum speratur,
cum duces res Christi & Ecclesie ab iniuriis
militum tuentur: & tunc Deus pro ducibus
pugnat, quando ipsi quoque rerum diuinarum
defensionem suscipiunt.*

*IX. Exemplum Belisarij exercitus
Iustiniani Imperat. contra Van-
dalos in Africa ducis.*

Ex Procopio libro 1. de bello Vandalico.

Iustinianus nauim prætoriam in Africam
contra Vandalos vela facturam ad littus
iuxta ædes imperatorias deduci iussit.^a
Tunc Epiphanius ciuitatis Constantinopoli-
tanę præful classi de more benedicens ac be-
ne precatus, milites paulò ante baptizatos,
nomen profitentes Christianum, figillatim
in nauim introduxit. Sic itaque Belisarius
cunctorum ducum exercitusque totius im-
perator soluit: & classis omnis prætoriam
secuta Perinthum applicuit. Inde soluentes
Abydum perueniunt: ibiq; dies item quatu-
or maris tranquillitatem expectandam cen-
sentibus casus contigit huiuscemodi. Duo

Episcopus
classi bene-
cit.

D

Massage-

BELLATOR

50.
Militum e-
briorum fa-
cinus.

Pœna.

Cæteri tur-
bantur.

Belisarij ad
milites tur-
batos ora-
tio.

NOTA

NOTA

Massagetæ quendam è sociis^b vt ebrios irri-
dentem interfecerunt. Nam omnium maxi-
mè vino dediti Massagetæ sunt. Belisarius
igitur ambos hos in Abydi quodam promon-
torio: palo infixit; quod factum quum alij,
tum ex eorum genere viri maximè egrè fer-
rent, Belisario dixerunt, ^d se non ex lege,
aut pœna aliqua coactos, quum Romanis
subditi non sint, sed sponte in exercitu esse.
Tali igitur supplicio non esse apud eos con-
suetudinem delinquentes plectere. Cum his
itaque plures consensere, ^e qui maximè pro-
pter scelera impunita esse delinquentium
peccata cupiebant. Belisarius igitur vniuer-
sum congregans exercitum ita adloquitur:
„ Si nunc apud viros belli expertes, ac nun-
„ primùm militantes verba haberem, longa
„ mihi esset opus oratione ad enarrandum
„ quantam vim habeat ad victoriam observa-
„ tio iustitiæ. Huius disciplinæ summam, tum
„ pugnæ finem atque fortunam, imperiti in-
„ dextris consistere tantùm existimant. Vos au-
„ tem, qui sæpè inimicos vicistis, neque cor-
„ poribus, neque animis vobis inferiores; sæ-
„ pe etiam victi fuistis: non ignorare puto,
„ quòd homines quidem vtrinque ex acie in-
„ ter se dimicant; finem verò tantum quem
„ Deus voluerit consequuntur. Nam & cor-
„ poris prosperitatem, ^g & armorum diligen-
„ tiam, cæteramque belli præparationem, lon-
„ gè inferiora iustitia, & in Deum observa-
tia,

ria, esse non dubium : quam si quis sectatus
 fuerit, magis ei, quam e supradictis felicitas
 obuenerit. Prima igitur iustitiæ cura iniuste
 interfectos vlcisci. Si enim iusti & iniusti iu-
 dicium in eos exerceri, qui propenos sunt,
 prætereatur; nullus iam metus erit : vilis ad-
 modum fuerit homini animæ ratio. Si quis
 enim Barbarus proximum per ebrietatem
 occiderit, ac venia propterea postulata se
 crimine solutum dixerit : peccata licentia
 longè fuerint peiora. Neq; enim vlla ratio-
 ne fas ebrium esse ; multò minus in exercitu
 militi proximos ob id interficiendos. Ipsa e-
 nim per se temulentia, vel cæde non conse-
 quente, pænâ est digna : quantò magis si ea
 consequatur : multoque item magis in pro-
 ximum, quàm alienum. Exemplum itaque
 facti quale sit, ac quàm detestabile ipsi con-
 spicitis. vos ergo manibus temperare ab in-
 iuriâq; abstinere opus, nec putatote me con-
 niuentem iniustum, quocunque modo tole-
 raturum; neque illum quamuis hostibus for-
 midolosum ac terribilem, qui alioquin ma-
 nibus in hostes puris non feratur, vlllo modo
 commilitonem putaturum ; quum frustra
 sit fortitudo. vbi iustitia defuerit. Vbi Beli-
 sarius finem dicendi fecit exercitus^h omnis
 & verba imperatoris non contemnenda con-
 siderans, & illorum supplicia spectans timo-
 re corripitur : iamque ex illo frugi esse & ex
 æquo inter se viuere apud talem du-

NOTA

Militi non
 est fas esse
 ebrium.

ATOM

NOTA

Effectus
 orationis
 ducis.

Iterum puni-
untur mili-
tes rapaces.
Belisarij alia
oratio.

cem non iniusta passurum cogitabant. &c.

Vbi verò in Africam classis appulit; die
sequente, postquam militum quidam in a-
gros discurrentes fructus attigerunt, eos
ignominia notatos conuocans Belisarius sic
est allocutus; ⁱ Vim adferri, & ex alienis pa-
sci, turpe semper ac probrosum videtur.
quòd iniustum in ipso feratur: nunc autem
nobis etiam in eo periculù considerandum;
vt, si fas est dicere, iusti ratio sit periculo post
habenda. Ego enim hoc tantum confisus vos
in hanc terram descendere iussi: vt Afri
Romanis procul existentes sint Vandalis pro
nobis infidi ac molesti. quamobrem nil ne-
cessariorum propterea nos deserat: neq; ex-
ursionibus ab inimicis lædamur. Verùm
nunc vestra immodestia omnia nobis hæc
contraria reddidit. ^k Afros enim quodam-
modo Vandalis conciliaistis: ac in nos ipsos
iam ob vestrum hoc factum ad inimicitiam
deduxistis. Natura enim inest adfectis iniu-
ria erga afficientes continuò maleuolentia.
Vestram igitur securitatem ac omnium co-
piam paruo admodum argento posthabetis;
quum vobis ex voluptariis dominis, quæ sint
opus, liceat emere: erga quos minimè iniu-
stos esse decet, vt nobis illorum amicitia sit
vsui. ^l Nunc verò effecistis vt contra Afros
æquè atq; Vandalos nobis etiam sit bellum;
imò contra Deum ipsum quem nullus iniu-
stus sentiet adiutorem. Parcite igitur post-
hac

NOTA

hac aliena inuadere, lucrumq; sequi periculis plenum: hoc enim illud est tempus, quo maxime modestia nos saluos faciet: iniuria interitu plectet. Hæc vobis curantibus Deus erit inprimis placatus: deinde gens Afrorum beneuola, postremò de Vandalis victoria facilis. Belisarius his gestis vbi exercitum ordine disposuit, Carthaginem versus iter arripuit: milites vt essent abstinentes, sibiq; ac manibus imperarent, admonuit: neq; aliquid ab re aut contra officium facerent. Ipse verò mansuetudinem atq; humanitatem præ se ferendo Afros sibi conciliauit. ^m Ex quo reliquo tempore sicut in propria regione magna cum modestia iter fecit, colonis circa nec latitantibus, nec quicquam expauescentibus; quin potius quæ oportet omnia vendentibus; simul & exercitui ministrantibus. ⁿ Carthagine capta sic modestos omnes dux hic suos reddidit; vt neque contumeliam aliquam, neque minas vllas, aut vnus officinæ impedimentum, vti mos est eorum, interuenire videremus: sed in capta ac statum mutante ciuitate nulli contigit tabernas claudere, aut quicquam venalium sponte negare. &c. Humilem præterea se Belisarius benignumq; adeò atq; aditu obuiis quibusque perfacilem exhibebat; vt infimæ sortis viro persimilis videretur. Milites item, & rusticani, & cuiusque generis homines certatim hunc beneuolentia prosequeba-

Disciplinæ
militaris fructus.

Exemplar
modestiz
militum.

Virtutes imperatoriz Belisarij.

Munificen-
tia in milites

Indulgentia
in agricolas.

Continentia
& pudor.

Industria in
agendo.

quebantur. ° Nam in suos, præcipuè milites, munificentia cæteros anteibat : & qui bello rem fortè malè gefissent, pro acceptis vulneribus pecuniam non paruam donando indignationem ac simul mœstitiam sæpius per mulcebat : ei verò, qui in acie egregie se habuisset, varia dono dabat in præmium ornamenta. Et qui præterea aut arcus, aut rei alterius bellicæ iacturam præliando fecisset, confestim alia & potiora per Belisarium parabantur. P Erga agricultores agrestesq; homines tanta hic indulgentia ac prouidentia utebatur ; vt Belisario ductante exercitum nullam hi vim päterentur : sed ex insperatò potiùs opulenti ac diuites reddebantur : vt qui crebrò ad se aduentantibus copiis maiori omnia in victum pretio venditarent. Segetes in super dum in agris maturescerent diligentius tuebatur ; ne fortè equorum greges has deuastarent : frugesque cæteras inuitis dominis suos attingere prohibebat. q Erat item vir continentior ; vt qui præter denuptam sibi vxorem nouerit nullam. Nam ex Vandalis Gottisq; tanta multitudine & forma egregia sæminas quum bello cepisset, earum nullam vel in suum conspectum venire, vel alloqui quoquam pacto permisit. Ad exterà eius huiusmodi ornamenta perspicax quidem & viuidum accedebat ingenium ; quippe qui vel dubiis ipsis in rebus, ad ea quæ potiora forent excogitanda, mirum

rum de se in modum & opportunè valeret : ipsoq; belli discrimine animi præstaret magnitudine: è tutoque & consideratiùs ad res gerendas audentior esset. Festinare præterea cunctariq; in ipsis aduersus hostem conatibus vt res depoſcebat : in rebus trepidis bene sperare, nec terrore aliquo capi, non prosperis insolens esse, nec vitam in delitiis agere : nec quisquam vnquam hominum fuit, qui temulentum hunc viderit. Et quàm quidem diu Romanorum exercitui tam in Africa, quàm in Italia præfuit, perpetuò victor erat ; & obuia quæuis occupabat.

Animi magnitudo.

Celeritas.

Sobrietas.

Felicitas.

A Sacerdotalis benedictio & precatio exercitui impertienda.

B En quid mali pariat ebrietas, malum cum ab omni hominum cœtu, tum à castris potissimum remouendum ; in quibus assidua opus est vigilantia, quam ebrietas alto somno consopire solet. Diuinus ille Plato Carthaginiensium legem probabat, qua vinum gustari in castris vetabatur. Quàm turpe spectaculum militem videre ebrium? quàm tristis, ait D. Ambrosius, Christianorum oculis, & miserabilis species? Cernas iuuenes terribiles visu hostibus de conuiuio portari foras, & inde ad conuiuium reportari. Ibi vnusquisque pugnas enarrat suas : ibi fortia facta prædicat : narrat trophæa. Viri præliatores stare non possunt : egressu vacillant. Rident

2. de legib.

Lib. de Elia,
cap. 17.

feruuli dominorum opprobria : manibus suis portant, militem bellatorem: imponunt equo. Alij referuntur in scutis. fit pompa ludibrij. Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces ; eisdem vesperi cernas, etiam à paruulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes. *Hæc diuinè Ambros. Præclare etiam Seneca* : Eruit omne vitium ebrietas : & incendit : & detegit obstantem malis conatibus verecundiam remouet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sæuo, malignitas liuido. Cogita quas ediderit publica ebrietas clades. Hæc acerrimas gentes bellicosasque hostibus tradidit : hæc multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefecit : hæc inuictas acies mero domuit. *Ita ille. Notum est quomodo Holofernes non seipsum modo, sed & tantas equitum peditumque copias vino perdidit. Ipsi nostra memoria non dissimilia audiuius. Superioribus annis captos è milite Christiano non paucos dicitur Imperatori suo Sinanus Bassa per ludibrium, & ebrietatis exprobrationem, Constantinopoli cum poculis, aleis, & chartis obtulisse.*

Lib: 12.
Epist. 34.

Lib. 2. c. 7. *C* Præclarum exemplum discipline militaris, quam Val: Maximus præcipuum decus, & stabilimentum Romani imperij vocare non dubitauit : in eiusque sinu & tutela serenum tranquillumque beatæ pacis statum acq̃.

acquiescere dixit. *Idem censuit aspero & absciso castigationis genere militarem disciplinam egere; quia vires armis constant; quæ ubi à recto tenore desciverunt oppressura sunt nisi opprimantur. Clearchus quoque Lacedæmoniorum dux hoc egregio dicto disciplinam militiæ continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando: A militibus Imperatorem potius, quam hostem metui debere. Valer. ibid.*

D *Milites voluntarij plerumque dissolutiones & licentiosiores esse solent.*

E *Milites sceleribus obnoxij aliorum delinquentium peccata cupiunt esse impunita. Nam probi & innocentes scelera vindicari libenter ferunt.*

F *Magnam habet vim ad victoriam observatio iustitiæ.*

G *Nota armorum diligentiam inferiorem esse iustitiæ, & in Deum observantia.*

H *Fructus militaris disciplinæ, metus Imperatoris, & vita frugi ac ab iniuria cessatio. Indulgentia quidem, ait Cæsar lib. 3. Belli civilis, & largitio speciosum reddunt præsentem exercitus amorem; paulatim tamen & occultè militarem disciplinam severitatemque minuunt: & delicta militum nulla venia prosequi vsu salubre, & misericordia melius, semper apparuit auctore Tacito lib. 13. Annal.*

I *Præclara sententia egregij ducis; Vim*

1. Reg. 25.

adferri, & ex alienis pasci, turpe est & profusum. *Dauid egregius bellator cum sua cohorte militum 600. non attigit quicquam ex bonis Nabal; quin potius sic eum per suos pacificè salutauit; Sit fratribus meis & tibi pax; & domui tuæ pax: & omnibus quæcunque habes sit pax. Nunquam pastoribus tuis molesti fuimus: nec aliquando defuit quicquam eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiscum. &c.*

K Solent prouinciales, in quorum terra bellum geritur, inimicum animum induere erga milites; à quibus per summam iniuriam vexantur & spoliantur. E contrario verò modestis & manum ab iniuria cohibentibus militibus non fauent solum contra hostes; sed & comæatum necessarium facili pretio, imò gratis interdum subministrant.

L Qui prouinciales opprimunt rapinis, & violentis exactionibus; & hostes eos experiuntur: & contra Deum pugnant.

M Fructus pacati & modesti exercitus erga prouinciales.

N Rarum discipline militaris exemplum, victorum tanta modestia. Si quidem Seneca in Troad: ait;

Regi frænis nequit

Et ira, & ardens hostis, & victoria.

Gladiusq; felix, cuius infecti semel

Vecors libido est.

at Belisarius modestè secundam fortunam videt

Et or

Et ortulit. que in malo ingenio auaritiã, ceteraq; occulta mala patefacit.

o En quibus artibus militum amor à duce concilietur.

p Notent hoc nostri milites, quorum est effrenata erga agricolas insolentia.

q Imitanda cunctis ducibus pudicitia.

X. Exemplum Narsētis copiarum Iustiniani Imperatoris contra Totilam Gotorum Regem Ducis.

Ex Euagrio lib: 4. hist. c. 23. & Procopio lib. 3. de bello Gotico.

Commemoratum est ab his, qui unã cum Narsete fuerunt; dum precibus & aliis pietatis officiis Diuinum Numen placaret: debitumque ei cultum tribueret: a Sanctam Virginem Deiparam ei apparuisse; planèque tempus præscripsisse, quo bellum cum hostibus gereret: atque vt non prius ad prælium committendum se accingeret, quam cælitus signum acciperet. Factumque est Dei opera quod & ipse Narses ingenue professus est) vt bellicosissimus vir Totilas unã cum potentissimo exercitu innumeris clarus victoriis, ac viribus pollens, à semiuiro Narsete: (eunuchus enim erat) cuncta nitente MARIÆ Virginis ope vinceretur. Narses itaque, ait Procop. ex re bene gestalætior factus, b id omne Deo acceptum (vt erat

Narsēti pugnaturo cum Gottis B. Virgo apparet.

Eius ope debellatum est

Narses gratus in Deum

erat in vero) indefinenter retulit. Conuersus deinde ad ea quæ proxima erant administrandum, c Longobardorum inprimis nefanda facinora se in expeditionem sequentium vindicare primum & expiare curauit. d Illi namque ad cæteram vitæ factorumq; impietatem & scelus, vel ædificia ipsa in quæ fortè diuerterant, iniussi cremabant; stuprumq; foeminis & vim inferebant sacras in ædes refugientibus. Vnde magna pecunia hos primum donatos ad proprios penates redire iussit, Valeriano, Damianoq; cum suis copiis ducibus traditis, qui eos tam diu deducerent, quoad in Romanorum confinia peruenissent, & illis iniunctum, vt sine aliorum iniuria pertransirent.

Dimittit ab exercitu milites facile-gos & facinosos.

A In bellis potissimum Beatissimæ Virginis Mariæ auxilium implorandum, exemplo Narsætis non magis religioso quàm felici.

B Post victoriam gratiæ Deo indefinenter agenda.

C Non sunt in castris tolerandi milites impij & sacrilegi; sed exauthorandi sunt & dimittendi; tametsi eorum opera duci fuerit utilis. Idem Narses pugnaturus cum Bucellino, siue Bultino duce Francorum, inuentum unum Herulorum virum nobilem, qui seruum occidisset, pari pœna plecti statim iussit. non magni faciens, etsi in illa temporis & rerum necessitate ingens Herulorum multitudo sese ag
eius

eius exercitu separaturam mortem gentilis sui egre ferens minitaretur. Refert id Agathius lib. 2. hist.

D Non debet pati bonus Imperator, ut à militibus adificia, ad que diuertunt passim, crementur.

XI. Exemplum Belisarij cum Persis praeliaturi.

Ex Procopio lib. 1. de bello Persico:

Belisarius antequam cum Mirrhane Persici exercitus duce confligeret, eiusmodi ad eum literas dedit. ^a Primum quidem bonum esse pacem apud omnes homines in confesso est, quibus paullulum rationis existit. si quis autem ipsam turbare sit inuentus malorum causa sibi ac proximis fuerit. Dux optimus ille profectò putandus, qui ex bello pacem disponere sit aptus: tu verò rebus in quiete constitutis, ac utroque rege concordiam exoptante, bellum absque vlla causa omnino inferre decreuisti. Aderunt & legati nostri propediem, qui si qua inter nos dissident, facile conciliabunt. nisi fortè ex hac interim tua expeditione graue aliquid oriatur, quod spem pacis nobis eripiat. Sed age istum celeriter domum reducto exercitum; ne maximis impedimento sis bonis: neu tuis ut par est grauium euentorum causa seraris. Has vbi Mirrhane literas legit

Belisarius
Persis pacem
primum of-
fert.

Superbum
responsum
Persæ.

legit sic respondit; Tuis literis permotus
 profectò obtemperassem nisi Romanorum
 epistola fuisset: ^b quibus promittere prom-
 ptum est; promissis autem quanquam iura-
 mento firmatis minimè stare. Nos igitur ve-
 stræ occurrentes fallaciæ ad arma cogimur
 venire. Vos ergo chari Romani nil in futu-
 rum aliud excogitate, quàm vobis perpetuò
 cum Persis bellandum. In hoc enim nos &
 consenescere & mori simul oportet; donec
 re, non tantùm verbis in nos æqui fueritis.
 Rursus autem hi qui cum Belisario erant, sic
 rescripsère; Non in omnes, optime Mirrha-
 nes, iactantia vti oportet: neque proximos
 probris nullo modo ad rem pertinentibus
 semper incessere; præsertim cum Rufinum
 de concordia legatum iam iam ad futurum
 asseueremus: tuq; breui videbis. Vobis nihi-
 lominus, si hostilia tandem cupitis, occurre-
 mus ^c autore Deo, quem nobis in periculo
 propitium futurum, ac Romanorum quieti
 fauentem; iactantiæ denique Persarum ad-
 uersum speramus. Et quando nobis ad pa-
 cem prouocantibus restitistis, acie decerne-
 re parati sumus, iusiurandum ac conscripta
 fœdera violata in summis signis ad prælium
 suspendentes. Mirrhanes verò rursus sic re-
 spondit. Neque nos absque diis ^e nostris in
 bellum descendimus. quin ducibus ipsis co-
 mitati contra vos venimus, quos spero cras
 in urbem Daram Persas introducturos, vbi

Confiden-
tia barbara.

& balneum, & ^f prandiū fac mihi intra mœnia pares. His igitur lectis, qui cum Belisario erant, ad pugnam se accingebant. In quoque certamine Dei virtus hostes opprimens manifestò est cognita; dum vi ventorum Persarum ipicula cæteraque missilia in Romanos intorta præpedirentur, & in efficacia penitus redderentur; contra verò validiore impetu Romanorum iacula vibrarentur; sicque victi, demum & fugati sunt Persæ, Romanis incruenta victoria potitis.

A Deo punita.

A Offerenda primum est hostibus pax. quod fecit Belisarius ex diuina utique scripturæ præscripto dicentis; Si quando acceferis ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. &c.

Deut. 20.

B Barbaricus mos superbè & contumeliosè cum hostibus agere.

C In hoc semper laborandum est Christianis ducibus, ut spem omnē in Deo reponant; eam denique veluti primarium vexillum ob oculos hostium ponant.

D Bona spe dimicatur contra fœderum violatores.

E Ecce & barbari diis suis auxiliatoribus inuocatis pugnare soliti.

F Superbum imperium, quod diuina virtus irritum tandem fecit.

XII. Exemplum Catacali Præfecti
Michaëlis Imperatoris Constan-
tinopolitani.

Ex Ioanne Curopalate.

SAraceni obsidebant maximo exercitu
Messanam; quam cum præsidio Cataca-
lus cognomine Combustus tenebant.
Cumq; portas clausisset triduo; neq; quem-
quam vallum transilire permetteret: sed ti-
miditatem præ se ferret; negligentes Sarace-
ni sine metu dissipabantur: & dies noctes-
que comotationibus, & tibiis ac cymbalis
indulgebant, quasi videlicet vrbs postridie
capienda esset: quarta autem die qua con-
sueuimus mediam Pentecosten celebrare,
Combustus animaduersa negligentia & so-
cordia Saracenorum, & vt illi sine vlla cura
ac sollicitudine degunt nihil curantes eorum
quæ intra muros fierent: suo exercitu con-
firmato, quum iussisset sacrificium incruen-
tum perfici, ^b simulque cum omnibus par-
ticeps fuisse diuini Sacramenti circiter pran-
dij horam: apertis vrbs portis maximo im-
petu in aduersarios erumpit ebrios & crapu-
la onustos: ipse primùm cum suis ad taber-
naculum Apolaphar Insulæ Principis ade-
quitans: & ille quidem statim interficitur
mollis & facilis captu præ ebrietate: eiusq;
tabernaculum perumpitur. Cadebant eti-
am

Stratagema
Catacali.

Sacramentū
corporis &
sanguinis: Do-
mini exerci-
tus accipit.

am alij Saraceni aceruatim præ ebrietate labentes, & inopinato impetu nihil prorsus virtutis memores. Fit igitur strages totius exercitus, quum Saraceni se mutuò obterentes occiderent. ita vt cadaueribus complerentur planities, & proximæ conualles, & flumina, captaque sunt omnia castra, auro & argento & margaritis pretiosisque lapillis referta: quos, vt fertur, medimnis milites diuisere.

A *Perniciosa res castris ebrietas, & voluptas. Præclare Tacitus ait degenerare à robore & virtute militem assuetudine voluptatum: & si quid ardoris ac ferociæ habuit, popinis & comestationibus deteri. Itaque P. Cornelius Scipio Africanus eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit; vt omnia ex his quæ voluptatis causa comparata essent, auferrentur & summouerentur. Metellus quoque Consul in Africa Iugurthino bello, cum nimia indulgentia corruptum exercitum accepisset, omnibus nervis restituere militarem continentiam nisus est. Quid ergo, ait Valer. Max: restituta continentia profecit? Crebras victorias, & multa trophæa peperit.*

Lib. 2. hist.

Lib. 2. esp. 7.

B *Salutaris mos pugnatuos milites Sacrosancto Christi corporis viatico communire.*

XIII. Exemplum S. Ludouici Galliarum Regis Damiatam ex manu Saracenorum recuperantis.

EX F. Henrico Sedulio Ord. FF. Minorum in eius vita.

CVM Rex Ludouicus videret in portu Damiatæ magna esse Turcarum præsidia : communicato cum proceribus consilio iussit vt die altero summo mane exirent in terram ; eamque eo loco occuparent, vbi inter ipsos & urbem fluuius interesset. Eo ergo die omnibus in triremes & alias naues sese recipientibus, Rex cum Legato Pontificis sacrosanctam gestans crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur, iuxta eum præcedente in alia cymbâ B. Dionysij vexillo, fratribus quoque illius, & aliis nobilibus, & sagittariis comitantibus : atque ita in terram egressi sunt multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione penè nulli ex Christianis vulnerati sunt ; permulti autem Saraceni ; & eorum equi interfecti ; & in iis tres proceres. Eodem die profligatis Saracenorum trieribus Christianorum triremes fluuij ostia occuparunt. Hisce tam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra urbem erant, Saracenis virtute diuinâ omnes in fugam versi ex vrbe excesserunt instructis prius ignibus, quibus

Rex Ludouicus Crucem præfert exercitui.

Legatus Pontificis in bello.

Saracenos vincit Crucis virtute.

quibus vrbs conflagraret. Multi itaque ex castris Regis per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur. Rex quoq; certior factus nonnullos e suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, vt, si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est; ita vt multi affirmarent eam ciuitatem vi capi minimè potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni; ita vt diuino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verò eâ ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgatâ, igneque extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Ierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magnâ parte eorum, qui conuenerant; itemque Ludouicus Rex cum per multis aliis, nudis pedibus, præsentè Rege Cypri cum non paucis nobilibus in vrbem ingressi sunt. cumque legatus ædem quandam profanatam reconciliaflet, & gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ Matris Dei, ab odem Legato sacrificium oblatum est.

Gratias hu-
miles agit
Deo.

e
A Non puduit S. hunc Regem vexilliferrè munere in exercitu fungi, & Crucis Dominice salutare signum cunctis præferre. Aderat porrò tunc Legatus Summi Pontificis, Quid ni enim in exercitu Catholico Pastoris omnium Christianorum legatus adfuisse? Moyses cum Madianitis bellum gesturus duodecim millia

expediuit militem cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, ut sacra tradit historia, vasa quoque sancta tradidit ei. Quae vasa erant Arca cum tabulis legis, Cherubim & propitiatorio. Hec enim secum deferebant Iudei euntes ad bellum; ut scilicet ita quasi Deum propitiatorio insidentem secum deueberent, qui castra hostium sua presentia dissiparet. Phinees quoque sacerdos ad hoc bellum est profectus, ut sacris praesset.

B Humilis gratiarum actio obtenta victoria.

XIV. Exemplum Ioannis Coruini & B. Ioannis Capistrani, contra Turcas in Vngaria pugnantium.

Ex Antonio Bonfinio de rebus Vngar. Decad. 5. lib. 8.

Capta Constantinopoli à Turcis, Ioannes Coruinus, qui ad protegendas inferioris Vngariae oras regiâ autoritate constitutus erat, neq; animo excidit; neq; consilio defuit. In primis Capistranum ad hanc obsidionem sibi collegam assciscit. ^a ut alter humanis, diuinis alter viribus niteretur: consulit quid potissimum videatur agendum. ^b Ille bono animo esse iubet, quando non mediocrem cruce signatorum exercitum è Germania se conflasse fatetur; quamuis hæc gens Vngarico ab antiquo sit infesta bello: in communi tamen causa & necessitate

B. Capistranus socius in bello Coruini.

Abducit milites cruce signatos.

tate minime defuturam arbitratur, quin & totam se Vngariam post Constantinopolitanam captiuitatem in Turcas concitasse referebat. Interim Coruinum cætera, quæ ex vsu belli sunt, curare iubet: hæc se in tempore auxilia daturum pollicetur: demum ad hanc capeffendæ immortalitatis occasionem incendit. Is veteranos omnes, ac alios spectatæ virtutis milites cogit; classem mirâ alacritate in Danubium parat: cùm Turcam quoque multa in Ponto nauigia parasse didicerat. Calixtus Pontifex imminentis periculi non ignarus, Ioannem S. Angeli Cardinalem, virum sapientia & magnanimitate præstantem in Germaniam Pannoniamq; miserat: vt septentrionalis plagæ gentes, quantum in se foret, in dirum hostem concitaret. Interim rumor affertur Mahumetem centum & quinquaginta milia hominum ad obsidendam Albam ducere: in summâ rerum omnium trepidatione versatur Vngaria. Coruinus & Capistranus, cum forti animo, suo vterq; exercitu ad protegendam Albam properarunt: classem com meatibus militibusq; oneratam deducunt. Cardinalis Budæ substitit, vt apud Regem cætera curaret. Itaque Capistranus cum suis bellatoribus, vt alter Iosue procedebat cum baculo, in cuius summitate erat signum Tau, quò eos animosiores audacioresq; reddebat. de quo illud memorabile fertur; Cùm

B. Capistranus præcedit exercitum cum cruce.

Promittitur
ei cælitus vi-
ctoria.

Hortatur
milites ad
pugnam.

Victoriam
obtinet.

celebraret Missam ante Belgradum, sagitta
cælo delapsa in medio aræ ante oculos serui
Altissimi apparuit his aureis verbis insignita;
ESTO CONSTANS IOANNES. Ita ille
animatus suos ad confligendum cum hoste
adhortabatur supplex Seruatoris crucem
amplexus, diuinamque opem præsentem
affuturam promittens. Illi appetere magis
quàm formidare gloriosam mortem visi ad
pugnam promptissimi Turcis occurrunt.
Vnum eis oberat quòd animo potius quàm
corpore armati essent, gladiis tantum & lan-
ceis instructi, pauci se galea & thorace pro-
tlexerant. Victoriam tamen memorabilem
de hoste instructissimo & potentissimo re-
portarunt, diuina magis quàm humana ope
freti. Ferunt Mahumetem Turcarum Imper-
ratorem nunquam postea cladis in eo bello
acceptæ meminisse, quin mentum barbamque
demulcens quassansque caput ei diei maledi-
xerit, quâ pugnam ad Albam conferuit.

*A Præclara societas in bello virium hu-
manarum diuinarumque.*

*B Ecce infirma mundi eligit Deus, Cap-
stranum hominem religiosum, à seculi curis a-
lienum, militiae Christiane ductorem esse vult,
cum indubiaspe victorie. Noua bella eligit
Dominus. Felicissimè succedunt pugne, quæ
non solis humanis consiliis geruntur.*

*Memorat porrò Bonsinius ibidem in hoc
prælio*

*prælio trecentos è Polonis fuisse, qui religionis ardentissimæ gratia sumpta sanctæ Crucis tes-
sera stipendia faciebant.*

*Idem Bonfinius hæc addit: Cùm duo du-
ces, alter oratione, manu alter, strenuè di-
micarint; iccirco factum vt in eo prælio di-
uinæ potiùs quàm humanæ vires, quod Tur-
cæ non inficiabantur, enituerint.*

*XV. Exemplum Christianorum An-
tiochiæ à Turcis & Saracenis ob-
fessorum.*

Ex Ioanne Nauclero volumine 2. Generatione 37.

DVM Christiani Antiochiæ grauissima
Turcarum & Saracenorum premeren-
tur obsidione. fameque & rerum om-
nium penuria laborarent; respexit tandem
eos Dominus; consolationemq; misit. Ap-
paruit enim cuidam clerico B. Andreas, cui
plurimum erat deuotus, commonens quate-
nus Principilus nuntiaret, vt lanceam, qua
Domini nostri latus erat perforatum, in Ec-
clesia B. Petri repositam perquirerent, eiq;
locum certis ostendebat indicis. Quod cùm
fecissent, & ipsi ad eius suggestionem in eo
loco effossa aliquantulum terra lanceam, si-
cut clerico illi ostensum fuerat, inuenerunt.
Hoc audiens populus, tanquam de immissa
ei cœlitus consolatione, cœperunt à suis an-
xietatibus releuari, iterumq; voto se & iura-

B. Andreas
ostendit def-
ossam humi
lanceam
Christi.

Christiani
bonam spem
concipiunt.

Ieiunant.

Confitentur
& commu-
nicant.Diuinitus
eis vires acce-
dunt.Benedicun-
tur ab Epi-
scopis.Rore delapso
recreantur.

mentis obligârunt, quod ab inuicem non discederent quousque authore Domino urbem suæ restituerent libertati. Igitur ^a præmisso ieiunio & indicta die pugnae, cum 26. diebus afflictione mirabili plurimum laborassent; præcedenti nocte dum arma equosq; præparant, somno locus non datur. Mane factò, circa crepusculum ^b sacerdotes & ministri Domini per Ecclesias diuina celebrantes, populum antequam ad prælium egrederetur, de peccatis suis prius humiliter confessum, corpore & sanguine Domini munierunt: ^c quo factò tanta eis diuinitus infusa est gratia; vt qui pridie lumina vix attollere poterant, nunc prodeuntes victoriam sibi promittere ausi sint. Episcopi vero & sacerdotes sacris induti populum benedicebant. Itaque summo diluculo 1 v. Cal: Iulij duodecim acies instruxerunt. quarum vltimam, quæ erat cæteris amplior, tenebat illustris Princeps Bòémundus. Accidit autem, vt egressis ros quidam suauissimus, modicus tamen, sed gratissimus descenderit, quasi in eo benedictionem & gratiam suam videretur infudisse Dominus. Mirabile dictu, quicumque eo imbre conspersus est, tantum concepit animum; vt nihil laboris, nihil molestiæ in tota illa expeditione videretur. Idem in equis fertur apparuisse. Interim hostes accepto nostrorum ab vrbe egressu acies instruunt. ventum est ad pugnam: primæ tres acies

acies nostrorum viriliter in hostes irruunt: sequentes aliæ non minus præcedente lancea Domini cum sacerdotibus. Pugnatum est illo die acerrimè. tandem hostes dissolutis cuneis vertebantur in fugam & cædem in hostibus factam omnes scriptores in centum millia referunt. Consummato itaque prælio nostri ad castra hostium redeunt .vbi tantam reperiunt rerum opulentiam, tantas Orientalium diuitiarum copias; vt iam auri, argenti, gemmarum, neque numerus esset, neque mensura. equorum etiam & armentorum. annonæ quoque & victualium reperta est tanta abundantia; vt iam nescirent quid eligerent. Hac potiti sunt victoria Anno Domini 1098. 28. Iunij.

Sacerdotes cum lancea Domini præcedunt exercitum. Victoria consecuta memorabilis.

A *Ieiunio quoq; fuit armatus exercitus Iude Machabei. Dixerat enim ei miles aduentantibus Syris; Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam & tam fortem, & nos fatigati sumus ieiunio hodie? Quibus Iudas ait; Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Eodem Duce cum Antiocho pugnaturus uniuersus exercitus cum fletu & ieiuniis per triduum continuum diuinam misericordiam implorauit.*

1. Mach. 3.

2. Mach. 13.

B *Confessionis & Sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramenta usurpanda ante conflictum.*

C *Robur diuinitus additum militibus Sacrosan-*

Psal, 22.

ros sancta Eucharistia refectis. Parasti, dicebat David, in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me; & misericordia tua sublequetur me,

D Presagium future victoria, & signum presentis auxilij diuini, ros de celo militibus superfusus.

E Ieiuni & debiles saturorum & fortium castris potiti sunt.

XVI. Exemplum Ladislai Iagellonis Polonia Regis cum Crucigeris pugnaturi.

Ex Cromero lib. 6. & Herburto lib 13 cap 5.

PROficiscens Ladislaus Rex ad bellum Prussicum, quacunq; iter faciebat, a profusa in egenos largitione utebatur.

Iagello præparat se ad bellum electo mosynis.

Pedibus ascendit ad faciam sancta Crucis.

Genu flexus ibitoram diem orat.

Inuitus ad certamen cum Christianis descendit.

Quum autem *Stupia* oppidum sub *Lysse* censi monasterio situm peruenisset: biduo ibi commoratus, diluculo ad ædem sacram in excelso monte positam, & ligno Crucis Christi celebrem, pedes ascendebat: quum totum diem prece flexis genibus in templo vacasset. Quum primùm vero cum exercitu hostium fines attigit; expandit acies in longè patienti planicie. acceptumq; manu sua vexillum maximum suspirans & lachrimabundus ita fatur; Deus Optime Maxime, non modò factorum aut dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor: tu mihi testis es locupletissimus me inuitum cum

cum

cum Christianis qualibus qualibus, Christi-
 anis tamen, ad hoc bellum descendere
 maximis & intolerabilibus Crucigerorum
 iniuriis prouocatum, & officio meo addu-
 ctum, vt populos abs te curæ & fidei meæ
 concreditos, de rapacibus & cruentis eorum
 manibus & infandis contumeliis vindicem.
 Tu nosti consilia pacis me nunquam defu-
 gisse: & vel iniqua pace bellum iustum re-
 dimere cupiuisse: sed quando apud homi-
 nes suæ cupiditati insatiabili, & irreligiøsæ
 superbiæ modum nullum statuentes, man-
 suetudine & patientia nil proficio, tuæ iusti-
 ciæ fiducia, iusta piæq; arma sumpsi; tuisque
 auspiciis vexillum hoc nunc explico. Tu
 quæso iustiori causæ faueto: & sanguinem
 Christianorum hominum, qui immaniter a
 Crucigeris trucidati sunt; quosq; hoc bel-
 lum vtrinq; absumet, ab illis qui causam de-
 derunt, expetito. Hæc Rex collachrymante
 omni exercitu. Idem fecere deinde Vitou-
 dus & Masouii Duces, atq; Proceres Poloni
 & Lithuani: Poloni verò absterfis lachry-
 mis Carmen^d patrium, siue Pæana, Virgini
 Matri Dei dicatum, Bogârodzicâ, quod D.
 Adalbertus Archiepiscopus & martyr Polo-
 nis tradidit, cecinere, Mox ad Luterbergam
 castra mota; quo in loco detestanda atque
 horrenda res accidit. Nam duo Lithuani san-
 ctissimum Christi IESV corpus, quod in tem-
 plo de more apud Christianos asseruatur,
 profa-

Exercitus e-
 ius Bogâro-
 dzicâ canit.

Sacrilegos
milites pu-
nit.

Missam reue-
renter audit.

Nec ab ea se
auelli instan-
tibus hosti-
bus patitur.

profanè in terram de argenteo ferculo subie-
cerant :^e qua re commotus Rex auctores
sceleris perquiri iussit : qui iussu Vitoudi ipsi
sibi furcam excitarunt, & suis vterq; mani-
bus, barbaro quidem, sed patrio more sese
suspendunt : obiurgantes se mutuò, ne sua
cunctatione iram Principis in se accende-
rent, quasi is atrocius etiam aliquid in eos
posset statuere. ^f Nec ferè tale quippiam po-
stea designatum est territis cunctis duorum
supplicio. Rex autem quum non facta re di-
uina præter morem castra mouisset propter
noctem præcedentem tempestatibus inquietam,
& ventos flantes, qui Crucigerorum e-
tiam tentoria dissecerant ; apud Gruneual-
dum pagum erecto tentorio g rei diuinæ va-
cauit : interim verò ei nuntiatur ab explora-
toribus alio super alium accurrentibus hostes
adesse : ad extremum veniens & ipse Vitou-
dus nuntiat hostes in conspectu esse : ni ma-
turetur in imparatos impetum daturus : nec
tamen auelli Rex ab altaribus, donec sacra
peragerentur, potuit. Postea à Zindramo &
Vitoudo acies instructæ : læuum cornu Po-
loni, dextrum Lituani tenuere : quinquagin-
ta fuere signa Polonica, Lituonica quadra-
ginta. Iamq; Rex peractis sacris armatus in
aciem prodibat ; quum ex hostili acie duo
caduceatores progressi, quòd mandata ad
Regem à Magistro se ferre significabant, in-
tacti ad Regem deducti sunt. ^h Hortaban-
tur au-

tur autem Regem ij Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam iniret: & quò incunctantius id faceret, duos gladios strictos Regi & Vitoudo obtulere, vt vel ijs aduersus Crucigeros vteretur. Rex placide & modestè caduceatoribus respondit. Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, ab hoste contumeliæ causa missos: atque ita accipere, vt omen victoriæ, quam sibi armorum traditio portendebat. Accepti gladij in ærario Regio in hanc vsq; diem asseruantur. Mox Ladisláus paucis pro tempore milites cohortatus canere signa iussit; simulq; exercitus omnis i patrium Pæana cecinit. ac demum diuino beneficio victor euasit. Fertur autem à multis ex vtroq; exercitu per omne tempus prælij conspectus esse in ære venerandus pontificali habitu vir dimicantes nostros confirmans, hostibus verò terrorem incutiens: k atq; is D. Stanisláus Episcopus Cracouiensis fuisse creditur. Et affuit sanè Polonis non obscure diuinum auxilium in eo prælio. Nam de nobilioribus Polonis pauci cecidere. In sequenti die sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnisq; iussu Regis vacatū est; hinc cæsorū funeribus cura impensa: exhibiti deinde omnes captiui: ac cæteri quidem omnes sponfione militari à Sbigneo Marsalco obligati, vt se ad diem S. Martini Cracouiæ si-

Gladios superbe ab hoste oblatos accipit.

Modestè respondet.

Milites cohortatur.

Bogárodzicá canitur.

Diuus Stanisláus visus in hoc prælio nostros confirmasse.

Gratia solennes in Deo pro victoriæ aguntur.

Dies anni-
uersarius vi-
ctoriæ sacer.

uiæ sifterent, iussu Regis dimissi, dato etiam pro cuiusque conditione viatico: Casimirus vero Scecinensium & Conradus, Olesnicensium Duces, ac cæteri in Poloniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. Dimissus deinde in Poloniam veredarius cum nuncio victoriæ ad Archiepiscopum, Episcopos, ac Præsides Academiae, celeriter cunctam Poloniam immensa lætitia affecit quamobrem solemnes supplicationes apud omnia templa habitæ: diesq; tam insigni victoria memorabilis, quo Diuisio Apostolorum Christi representatur, inter festos relatus.

A *Elcemofynis & orationibus felix euentus belli à Deo postulandus. Sic Asa Rex Iuda, Iosaphat similiter, & multi alij leguntur in diuinis literis orationi ante prælium vacasse, quorum orationes infra describuntur.*

B *Humilitas Regis pedibus ad eam sacram ascendentis. Humilium siquidem Deo placet deprecatio. Iudith. 9.*

C *Ostendit Ladislæus Rex bella non temere mouenda. præsertim contra Christianos: sed quando tentatis primùm omnibus alijs medijs, ex publica ob superbiam & temeritatem hostium obtineri nisi armis non potest. Pacem habere debet voluntas, ait S. August. bellum necessitas: vt liberet Deus à necessitate; & conseruet in pace.*

D *Quo alio cantu meliùs Mars Christianorum militum accendi, & animi ad certamen bet-*

*men bellicum inflammari possunt, quàm quo Deus & sancti eius laudantur, & patroni atque auxiliares inuocantur? Iosaphat Rex Iuda statuit cantores Domini, ut laudarent eum; & antecederent exercitum; ac voce consona diceret; Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Estq; cantum hunc admirabilis illa de Sennacherib victoria consecuta. Nicanor, ut in sacra Machabeorum historia legimus, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant. Iudas verò & qui cum eo erant, inuocato Deo per orationes congressi sunt; manu quidem pugnantes sed Dominum cordibus orantes: *na factum ut signis collatis Nicanor ceciderit, & 35. millia hostium fusa sint. Vetus mos Polonorum erat antequam cum hoste confligerent, patria lingua & voce, Canticum vulgò Bogárodzicá dictum occinere. quo & fidem Catholicam profitebantur: & opem B. Mariæ virginis, & aliorum cœlitum suppliciter implorabant. Nunc grassantibus heresibus mos hic pius & salutaris exoleuit, merito postliminio reuocandus.**

2. Paral. 20.

2. Machab.

12.

E Metuebat scilicet pius Rex, ne istorum impiorum hominum facinoris pœnas uniuersus lueret exercitus; sicuti olim unius Achæ sacrilegium in uniuersum Iosuanum exercitum redundauit. Cauendum est omnibus Christi fide in lignitis, monet Concil: Aquigranense, ne propter aliorum sacrilegum factum,

Lib. 2. c. 2.

ctum, nec secum quod absit Dominum habeant, nec coram inimicis suis stare præualeant. Patratores sacrilegi facti magnopere cauere oportet; ne propter suam cupiditatem, quam erga res Deo sacratas exercent, sibi instar Achan mortem æternam, aliisque Dei offensam, & coram hostibus suis acquirant miserabilem ruinam. &c.

F Pœna vnius est correctio omnium: uti contrà, scelera crescunt impunitate. Disciplina castrorum antiquior fuit, ait Iuriscos. parentibus Romanis, quam caritas liberorum. Hac laxata vel dissoluta, necesse est vires exercitus quantumuis magni labascere, & veluti corporis compagem nervis succisis dissolui. De qua præter suprâ commemorata hæc prætere a liber annotare. Partes eius non postremæ, in milites rapaces vel dissolutos seuerè animaduertere: Nescio enim quo pacto assidue dimicantibus difficile est morum custodire mensuram, dicebat Rex Athalaricus, & militaribus officiis assueti iustitiæ parere despicunt. Idcirco sicubi seueritate, in castris certè opus est. Aurelianus Imperator ita timorè militibus fuit; ut sub eo postea aquã semel cum ingenti seueritate castrensia peccata correxit, nemo peccauerit. Militem qui adulterium cū hospitis vxore commiserat ita puniuit: ut duarum arborum capita inslecteret; ad pedes militis deligaret; easdemq; subito dimitteret, ut scissus ille utrinque penderet. que res ingentem

Cassiod. lib.
1. variar.
Epist. 11.
Vopiscus in
Aureliano.

Fulg. lib. 2.
cap. 2.

gentem timorē omnibus fecit. Pescennius Niger Imperator cū intellexisset à milite suo gallinam cuidam rustico per vim ereptā, atq; ad illius epulas raptorē decem alios adhibuisse comites, ingenti labore (cū ob hoc ipsum ad rebellionem spectare exercitus videretur) vix retentus est, quin omnes capitali pœna multaret, lenitaq; seueritate animaduersionis effecit: vt dena per singulos gallina, ei cui fuerat erepta persoluerentur: eorumq; nullus durante ipso bello in tabernaculo suo ignem accenderet: solog; pane & aqua vitam duceret. Cum Tamerlani in Asiam minorem exercitum ducenti lachrymabunda mulier occurisset querens ab eius milite nullo dato pretio lac parumq; casei erepta esse; statim consistere iussit exercitum: atque inde agmen ordinatim incedere, vt mulieri facultas esset eū agnoscendi, qui vim fecerat. Agnito igitur per pectus se presente aperiri corpus iussit, in cuius stomacho lac quod mulieri eripuerat inuentum est. Hac seueritate assequebatur, vt copie quas habebat immensas, cū tutus ad castra omnibus esset accessus, omni commeatu semper abundarent. Pisistratus Atheniensium tyrannus, cū militem vigilia nocturnæ munus obeuntem dormire offendisset, occidit; dicens, se eum vt inunerat reliquisse.

Idem ibi.

Idem.

¶ Et hæc quoque Iagellonis religio singularis, non nisi re diuina peracta arma capessere. Intelligebat Rex sapiens placando Deo sacrissq;

E

eius

eius ritè & piè obeundis non teri tempus, nec occasionem rei bene gerendæ prætermitti. Satis in tempore pugnat, qui præmissa oratione Deo fretus pugnat.

H Superba legatio. Venit hoc loco in mentem Nicanoris superbia, quam sacra scriptura commemorat Cogitauit is cum Iudæis ipso die Sabbati committere bellum. Nonnullis verò dicentibus: Ne ita ferociter & barbarè feceris; sed honorem tribue diei sanctificationis: & honora eum qui vniuersa conspicit: ille infelix interrogauit; si est potens in cælo; qui agi diem Sabbatorum imperauit. Et respondentibus illis: Est Dominus viuus ipse in cælo potens, qui iussit agi septimam diem. At ille ait; Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia Regis impleri. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus cogitauerat commune trophæum statuere de Iuda: Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum. Hec ibi. Et euentus belli docuit superbiam abominari Deum. Cecidit enim in eo bello Nicanor, & cum eo triginta quinque millia armatorum.

I Iterum Canticum Bogârodzicâ repetitum ab exercitu iam iam congressuro.

K Sæpius leguntur sancti præliis interfuisse, & veluti Duces bellorum, fuisse. Cum vehemens pugna esset Iudæ Machabæi cum Timotheo, ait scriptura: apparuerunt aduersariis de cælo viri quinque in equis frenis aureis

aureis decori, ducatum Iudæis præstantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant. ex quo & cæcitate confusi & repleti perturbatione cadebant. *Et alio loco: Cum, ait, prompto animo procederent (scilicet contra Lysiam) Ierosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum; & conualuerunt animis, non solum homines, sed & bestias ferocissimas & muros ferreos parati penetrare. Ibant igitur prompti de cælo habentes adiutorem, & miserantem super eos Dominum. Leonum autem impetu irruentes in hostes prostrauerunt ex eis vndecim millia. &c. Aliæ quoque historie non pauca huiusmodi exempla suppeditant. Panegyricus sextus in laudem Constantini Magni dicitur memorat eo præliante visos in Gallia qui se diuinitus missos præseferebant, umbone corusci, & cælestium armorum luce terribili ardentis. quorum hæc erat sermocinatio; Constantinum petimus: Constantino imus auxilio. Baldricus Dolensis Episcopus scribit, comperisse se ex his qui interfuerat bello Christianorum cum Turcis & Persis ad Antiochiam; oblatam hostibus speciem trium procerum humana specie augustiorum. qui albensibus in equis sedentes, ingens agmen pari cultu cor-*

2. Mach. 11.

Paul: Æm:
lib. 4 de ge-
ris Franc,

poris, specieq; oris ex editissimis locis aduersus hostes ducerent. Hos non ab omnibus sed à quibusdam Christianorum visos, creditosq; esse SS. Martyres, Georgium, Demetrium, & Mercuriũ, nec deinde barbaris animus mensurè aut consilium suppetebant. Refert etiam Cedrenus S. Demetrium Martyrem, cum à Bulgaris obsideretur Thessalonica; ciuesq; tota nocte supplicationem fecissent; eoque unguento, quod è martyris sepulchro scaturit, usi essent; spectatum in acie Diuũ, ut captiui iurciurando affirmarunt dicentes, se iuuenem in equo vidisse, qui Romanam phalangem ductaret; ex quo ignis exiliens hostes aduersos cremaret. Plura externa commemorari possent exempla. Addam unum domesticum S. Casimiri, de quo illud memorie proditur, apparuisse illum Lituanis cum Mosco pugnaturis, veluti præuium ducem in aère, victoriamq; insignem cæsis ad internecionem hostibus atulisse.

L Gratias Deo agendas victoria parta sacrarum literarum exempla docent: Iacob creptus è manibus hostium Sichimitarum, Esau fratris, & aliorum inimicorum, conuocata omni domo sua dixit; Surgite, & ascendamus in Bethel vt faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, &c. Iosaphat Rex Iudæ victoriam consecutus die quarto vniuersum exercitum in valle quadam, acturus Deo gratias, congregauit, que
vallis

In Compen.
Histor.

Gen. 35. 1

2. Paral. 20.

vallis ideo Benedictiois est appellata, eò quòd in ea benedixissent Dominum. Iterum iolennes alias egit Domino Ierofolymis gratias cum lætitia magna, eò quòd dedisset ei Dominus gaudium de inimicis suis. Cunctusq; populus ingressus est domum Domini cum Psalteriis & citharis, & tubis, &c.

M Habendus quoque honos est corporibus cesorum in prælio, Iudas Machabæus corpora prostratorum in prælio cum Gorgia tulit, & cum parentibus in sepulchris paternis sepeliuit. Neg, solum corpora talium sepultura sunt mandanda, sed & delicta illorum elemosynis & sacrificiis expianda, quod fecisse Iudas legitur ibidem. Facta enim collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierofolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium.

2. Mach. 12.

XVII. Exemplum eiusdem Iagellonis domi precibus incumbentis, & foris Russos vincentis.

Ex Herburto lib. 14. cap. 13.

Theodoretus, siue Fedco, Dux Russorum, longè maiorem nostris habens exercitum, nec opinantes eos aggressus est. quum tamen deploratæ penè rei nostrorum, diuinum aduisset auxilium; cæsi sunt hostes, & ad mediam fere noctem (quæ tunc sublustris erat) fugati. Magna in hoste strages edita; & duodecim signa capta sunt.

Russi caduntur à Polonis

Rege absente Deo supplicante.

Eadem die rumor de victoria allatus Crac.

Rex pedibus urbem intrat supplicationes publicas obit.

Exod. 17.

Surius Anno 1571.

Abest autem locus ille prælij à Leopoli non minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt (hoc est ultimo Nouembris) quum Rex in templo (ubi tunc totos dies transigebat) diuinam opem sedulus imploraret (non ignarus, cum quam grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset) rumor de victoria sparsus Cracouiam totam impleuit: nec auctor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana exultasse lætitia homines viderentur. Sed quum postero die res omnis cognita esset, gratias Deo actis Rex lætus Cracouiam venit: & ouans pedibus urbem ingressus, apud complura templa festas supplicationes obiuit priusquam arcem ascenderet.

Principes pij etiam ex longinquo precibus pugnanti & victoriam impetrant. Sic Iosue contra Amalechitas præliante armis & viris, Moyses in vertice collis pugnabat piis ad Deum precibus fufis. Cùmq; leuaret manus Moyses, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Sic insignis illa de Turcis in mari reportata à Ioanne Austriaco victoria, precibus Pij V. Pont. Max. parta creditur. Cum enim cognouisset classem Christianam soluisse, in intimum quemdam locum palatij se recepit, precesq; Deo cum lachrymis fudit, in iis dies noctesq; perseuerans: donec tandem ex loco, in quem se abdiderat, iucundo vultu prodiit sub illud tempus, quo à nostris debellatum est,

est, tanquam diuinius certior factus de victoria. Boleflai quoque Pudici precibus nostri olim prostrigarunt Russos. Nam ipse quidem ad bellum profectus non fuerat; domi tamen precibus & supplicationibus cum castissima Kinga coniuge sua exercitus sui curam & protectionem Deo commendabat.

Cromer. lib.
9. Histor.

XVIII. Exemplum Mascezil exercitus
Romani ducis contra Gildonem.

Ex Historia Miscella libro 13.

Mascezil sciens, quantum in rebus desperatissimis Oratio hominis per Fidem Christi clementiam impetraret, Caprariam insulam adiit; inde secum seruos Dei aliquos abducens: cum quibus orationibus ac ieiuniis dies aliquot continuauit. & noctes, pro qua re victoriam sine bello meruit, & sine caede vindictam. Igitur Ardealio, fluminis nomen est, quod fluit inter Teuestem & Amedaram ciuitates: vbi cum parua manu, hoc est cum quinque millibus, vt aiunt, militum, contra septuaginta millia hostium castrametatus, cum interiecta mora excedere loco, appositasq; vallis præiacentis angustias transgredi vellet, incurrente nocte Beatum Ambrosium Episcopum, Mediolani paulò ante defunctum, per somnium sibi videre visus est, significantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: Hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniectu.

Mascezil seruos Dei secum ducit in prælium.

Cum iis vacati ieiuniis & orationibus.

B. Ambrosius ei per somnium apparuit.

Victoriam
obscurè præ-
dicit.

Mascezil cõ-
munione
præcepta pu-
gnat.

Pacem prius
offerens.

Mascezil de-
sciscit à pristi-
na pietate.

Perit.

ra intellexit, merito annunciantis fidem vi-
ctoriæ, verbo locum, numero diem signifi-
cari. Substitit ergo ac tertio demùm die post
noctem orationibus hymnisq; peruigilem
ab ipsis cœlestium mysteriorum sacramentis
in hostem circumfusum processit: & cum
ad eos qui primo occurrerant pia pacis ver-
ba iactaret, signiferum quemdam insolent-
ter obsistentem gladio percussit in brachio,
eumq; manu debilem, ipso vulnere cõegit
pronus inclinare vexillum. Quo viso auxi-
liarij Gildonis barbari illico terga dederunt.
Gildo & ipse fugiens adscensa naui, cum in
Africam rediisset, post aliquot dies strangu-
latus interiit. Sane idem Mascezil elatus re-
rum secundarum insolentia & tumens, post-
habito sanctorum consortio, cum quibus an-
tea Deo militans vicerat, etiam Ecclesiam
Dei temerare ausus est; atque ex ea quosdam
non dubitauit extrahere. Sequuta mox pœ-
na sacrilegiũ est. Nam iisdem superstitibus
atque insultantibus, quos ab Ecclesia ad pœ-
nam protraxerat, post aliquantum tempus
solus ipse punitus est: probauitq; in se vno
ad vtrumque semper diuinum vigilare iudi-
cium, quando & cum sperauit adiutus, &
cum contempsit occisus est.

*Sicut pietas & religio conciliat ducibus &
exercitibus victorias: sic impietas & religio-
nis contemptus graues affert eisdem calamita-
tes. Feliciter rem gerebat Christianus exer-
citus*

*citus bello sacro in Syria, quàm diu pietas in
 Deum & cæterarum virtutum studium in eo
 vigeat; sed mox militibus in luxum & pec-
 cata prolapsis, fortuna ipsorum cœpit inclinare.
 Scribit P. Æmilius: Sacerdotes, qui tum in ca-
 stris Christianorum versabantur, per sanctè
 asseuerasse se nocturna specie admonitos, irent
 nuntiarentq; ducibus & militibus, Deum Opt.
 Max. flagitiis ipsorum iratum, quod non hu-
 mana ope fuso fugatoq; Sohymano, beneficij cœ-
 lestis immemores minùs reuerentes Superùm
 extitissent: eos castra quæ initio velut tem-
 plum fuissent incestasse, impiòq; religionis mu-
 lieribus immiscuissè. Idcirco Deum pœnas fa-
 me, conclusione ac metu propinque mortis ab
 eis expetere. Belisarij quoq; ruina, qua oppres-
 sus est; & calamitas in quam deuenit, post-
 quam contra ius & fas in Syluerium Papam
 multa indigna commisit, & à pristino pietatis
 & religionis studio desciiuit, nulli non cognita
 est. De eo sic Constantinus Manasses in Anna-
 libus scribit; Belisarius vir fortunatus, ma-
 gnus copiarum ductor, qui formidabilem
 Chosròem Perfarù Regem exterruerat: qui
 Reges seruitutis iugo subiecerat: qui gladio
 tot Libyæ nationes domuerat: vir denique
 Mauortius, & in præliis animo leonino præ-
 ditus, ruinam tandem lachrymis deploran-
 dam ruit. Factus est heu miser pupillo nu-
 dior: calicem calamitatum largiter hausit.
 Hæc ille. Saul deniq; Rex dum initio Deû co-*

Lib. 4. hist.
 Franc.

leret, eiusq; mandatis obedientem se præberet, quàm felix & fortunatus, quàm Philistæis formidabilis fuit? At postquam Deo & præceptis eius contumax extitit, auxilio ipsius destitutus, armis Philistinorum occubuit, & regnum sibi familiæq; suæ amisit. Hæc rogo Reges & Duces intelligite: Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus.

Psal. 2.

XIX. Exemplum Cyriaci Ducis Romani exercitus contra Persas.

Ex Surio in vita S. Theodosij Cœnobiarchæ 11. Januarij.

Cyriacus loca
sacra adit
ante bellum.

DVX Romani exercitus nomine Cyriacus in bello audax, in Deum autem pius, incursionem facturum contra Persas existimavit se primum oportere currere Ierosolymam, & illinc aduersus hostes assumere auxilium. Cum autem statuisset in transitu ire ad hominem Dei Theodosium; eum enim valde trahebat illius fama & virtutis illecebræ: dum abiret, multa alia licuit ei audire ex sacra illa lingua, & hoc inter cætera; Ne (quomodo Diuinus David) in arcu speraret: nec poneret salutem in gladio; sed nec in multorum hominum confideret millibus: vnum autem sciret adiutorem, vnum inexpugnabilem, cui est facile vt vnus mille persequatur, & decem millia profligentur a duobus. Hæc cum sanctus Comiti differuisset,

Monitæ accipit à S. Theodosio Abbate

ita

ita fuit ille captus ab eius admonitionibus, & ita flagrare cepit eius desiderio & ardenti fide, vt ipsum cilicium quo Magnus ille interius induebatur, loco cuiusuis alterius rei arma peteret, quibus se conseruaret. Quod quidem cum accepisset & induisset, & conueta aggressus esset certamina, paulò post victor rediit, cum & animi & manus præclara ostendisset facinora, & digna quæ commemorentur. Cum rebus ergo fortiter in bello gestis insignis & clarus esset reuersus, nequaquam ingratus fuit in benefactorem; neq; vt multi, qui postquam sunt consecuti, obliuiscuntur beneficij: sed se similem conseruans in omnibus, rursus venit ad sanctum cum vehementi cordis exultatione, & gratias agens & ei vniuersam ascribens victoriã. dicebat enim; Illo ipso tempore pugnae mihi quidem, cum pro thorace tuum induissem cilicium, veniebat in mentem confidere, & in hostes irruere. Cum autem manus conseruissemus magnæ exoriebantur tenebræ tanquam in densa caligine: & ab aliis quidem omnibus ea etiam, quæ propè erant, cerni nõ poterant: ego autem te solum mihi videbar videre me precedentem, & manu significantem & admonentem, vt has quidem prælij partes dimitterem, in has autem pugnarem, & te duce, equum agere; donec conspectus terribilis & intolerabilis inimicis, vehementi terrore omnibus iniecto efficerem, vt se conice-

Petit ab illo
ciliciũ eius,

Idq; pro ar-
mis induit,

Apparet ei
prælianti S.
Theodosius.

coniicerent in pedes, & turpem fugam lubenter eligerent.

2. PAR. 25.

A Sic Amasiam quoque Regem Iuda vir Dei admonuit: Si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Dominus ab hostibus: Dei quippe est adiuuare, & in fugam conuertere. *In lib: 2. Machab: describitur apparatus Timothei & Iuda Machabæi. De Machabæo quidem dicitur, habuisse illum sponforem victoriæ & prosperitatis, Deum cum virtute. Ecce duo præclara illustrium vicloriarum parandarum instrumenta, Deus, & virtus, robur scilicet militum. De Timotheo verò dicitur, habuisse illum belli ducem animum, id est de viribus & robore exercitus præsumptionem: sed hos qui belli ducem animum solum habebant, superarunt & profligarunt illi, à quorum partibus Deus & virtus stabant.*

XX. Exemplum Britannorum pugnantium cum Saxonibus & Pictis Duce S. Germano Episcopo Alti-stodorensi.

Ex Venerabili Beda libro 1. Histor. cap. 20.

Saxones, Picti & quæ euocant ad castra Episcopos.

Saxones, Pictique bellum aduersus Britones iunctis viribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra constrinxerat; & cum trepidi partes suas pene impares iudicarent, sanctorum Antistitum auxilium petierunt. Qui promissum maturantes aduentum, tantum securitatis & fiducia contulerunt,

tulerunt, vt accessisse maximus crederetur exercitus. Itaq; Apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam Quadragesima venerabiles dies, quos religiosiores reddebat praesentia Sacerdotum in tantum, vt quotidianis praedicationibus instituti certatim ad gratiam baptismatis conuolarent. Nam maxima exercitus multitudo vnam lauacri salutaris expetit. Ecclesia ad diem Resurrectionis Dominicae frondibus contexta componitur, & in expeditione campestri instar ciuitatis aptatur: madidus baptismo procedit exercitus, Fides feruet in populo: & contempto armorum praesidio Diuinitatis expectatur auxilium. Interea haec institutio vel forma castrorum hostibus nuntiatur: qui victoriam quasi de inermi exercitu praesumentes, assumpta alacritate festinant: quorum tamen aduentus exploratione cognoscitur. Cumque emensa solennitate Paschali recens de lauacro maior pars exercitus arma capere, & bellum parare tentaret, S. Germanus ducem se praelij confiteatur. Eligit expeditos; circumiecta percurrit: & e regione, qua hostium sperabatur aduentus, vallem circumdatam editis montibus intuetur: quo in loco nouum componit exercitum, ipse dux agminis. Et iam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare intuebantur in insidiis constituti. Cum subito Germanus signifer vniuersos admonet, & praedi-

illi in castris
frequentes
habent con-
ciones.
Plurimos ba-
ptisant.

S. Germanus
ducit exerci-
tum.

praedi-

Conclamat
exercitus Al-
leluia.

Hostes ter-
rentur.

fugiunt.

prædicat, vt voci suæ, vno clamore respon-
deant: securisq; hostibus, qui se insperatos
adesse confiderent, ALLELVIA tertio re-
petitum sacerdotes inclamant. Sequitur vna
vox omnium, & eleuatum clamorem reper-
cussio aëre montium inclusa multiplicat ho-
stile agmen terrore prosternitur: & ruisse su-
per se non solum rupes circumdatas, verum
etiam ipsam cœli machinã, contremiscunt:
trepidationiq; iniectæ vix sufficere pedum
pernicitas credebatur. Passim fugiunt: ar-
ma proiiciunt, gaudentes vel nuda corpora
eripuisse discrimini. Plures etiam timore
præcipites flumen, quod sensim venientes
transierant, deuorauit. Vt ionem suam inno-
cens intuetur exercitus: & victoriæ præstitæ
otiosus spectator efficitur: spolia colligun-
tur exposita: & prædam cœlestis victoriæ
miles religiosus adipiscitur. Triumphant
Pontifices hostibus fuis sine sanguine: tri-
umphant victoria Fide obtenta, non
viribus.

*Habende sunt in castris frequentes ad mi-
lites conciones, quibus & a vitiis deterrean-
tur; & ad Dei cultum, pœnitentiam pro pec-
catis agendam, de cœlo auxilium imploran-
dum, mortem præ oculis habendam, fortiter
pro patria dimicandum excitentur. Hæ sunt
tubæ sacerdotales Euangelicæ. ad quarum
clangorem muri Iericho corruunt.*

*XXI. Exemplum Henrici Aucupis
Imperatoris contra Vngaros pu-
gnantis.*

Ex Cranzio lib. 3. Metrop. Saxoniz. cap. 8.

Profecti Vngari in Turingiam peruene-
rant. cum Regi Henrico repentinus af-
fertur nuntius de hostium insolenti
agmine. Iam pernicioſa ægritudine Rex la-
borabat: & tamen ſupra vires egit, vt arma
per quadriduum quanta poterant iungeren-
tur. Acceſſere voluntarij omnes in hoſtes Fi-
dei; & pietatis officium non grauâtè obi-
bant, ſcientes quid præmij ſit conſtitutum in
eo deficientibus. quid etiam periculi ſi non
modò pro libertate depugnent. Iam ad vr-
bem Mesborg nuntiantur hoſtes caſtra fixiſ-
ſe. Rex autem expeditû iam habens agmen
equitû peditumq; fidenter mouit in hoſtes.
Vbi ſub mutuum aſpectum venère exerci-
tus, clamor exoritur. à Christianis quidem
Kyrie eleiſon, ab Vngaris autem perfidis tar-
tareus ſtridor inſonat, hui, hui, hui: manus
deinde conferuntur. Ibi apparuit quid ſuper-
num à Christianis imploratum poſſit auxi-
lium: quid etiam in armis miles fiducia fe-
rat. Sternuntur perfidi ſine numero: capiun-
tur multi: cœleſti munere inſignis ac mira-
bilis victoria Regi prouenit. Vngari qui ſu-
perſuère, laceræ velut nauis fragmenta colli-
gentes, noctibus ſe ſubducunt. Rex victor in
laudes

Henricus
Imperator æ-
ger accingit
ſe ad præliû.

Exercitus e-
ius canit Ky-
rie eleiſon.

Vngarum
vincit.

Gratitudo
pro victoria.

Pfal. 146.

laudes conditoris Dei resolutus eius gratiæ deputavit victoriam. Tributa quæ hostibus penderet, vertit in vſus pauperum.

Non in fortitudine (*sic Psaltes Regius*) equi voluntatem habebit Dominus: necin tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

XXII. Exemplum cuiusdam Præfecti arcem Nienhusen contra Moscos defendentis, anno 1381.

Ex corpore Histor. Polonic. tomo 3.

Obsessi in
arce à Mo-
scis ad Deū
confugiunt.

Præfectus ar-
cis insomnis
orat.

Oppugnabant Mosci arcem Nienhusen anno 1381. cui oppugnationi magnus Moscouiæ Dux ipse intererat, vnâ cum trecentis militum millibus. Ac tandem post diutinam & pertinacem obsidionem & crebras irruptiones, mœnia & propugnacula labefacere Mosci inceptant: obsessi cum hostium assultum diu sustinuisſent, tandem in solis viribus humanis diffisi, diuini Numinis clementiam & auxilium quotidianis ardentibusq; votis exposcunt. Præfectus, vt in bellicis rebus reliquis præstabat, ita hoc quoque in negotio cæteris feruentior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem proximè antecedente insomnis peruigilat; ante aram quandam prosternitur; orat vt in tam deplorato rerum statu Deus apparere dignetur, felicemq; tam grauis obsidionis liberatio-

nem

nem elargiri. Exorto sole, cum Rutheni cer-
 to iam arcis expugnationem sibi promitte-
 rent, exurgit è precibus suis Præfectus, acce-
 ptoq; arcu telum ferrea acuminataq; cuspi-
 de in Dei nomine in medium Ruthenorum
 exercitum è fenestra emittit. fauent conati-
 bus superi: volat missile ferrum: & ipsius
 Moscouij principis cor transfigit. Concur-
 runt trepidi comites, dominumq; ruentem
 suscipiunt. Ille manu moriens telum tra-
 hit, ossa sed inter ferreus ad costas alto stat
 vulnere mucro. Rutheni magno cum vlula-
 tu Principis & Imperatoris sui tam funestum
 & luctuosum casum deplorant: arreptumq;
 funus in Moscouiam perferunt. Liuones hoc
 mirabili memorabiliq; modo liberati, ar-
 cum perpetui trophæi loco in Basilica, quæ
 ibidem in castro extructa erat, ad altare su-
 spendunt. Solebat in eo templo cultus diui-
 nus quondam magna pietate ac deuotione
 peragi: nunc verò peruersis dogmatibus re-
 ceptis nullum pristinæ pietatis vestigium
 conspicitur.

Sagittam ia-
 cit in incer-
 tum.

Moscouiæ
 Ducem in
 corde vulne-
 rat.

Arcus ad rei
 memoriam
 ad altare su-
 spenditur.

*Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in
 corda inimicorum Regis.*

Psal. 44.

*Vir quidam tetendit arcum in incertum
 sagittam dirigens: & casu percussit Regem
 Israël inter pulmonem & stomachum.*

Reg. 22.

XXIII. Exemplum Ioannis Comneni
Imperatoris Constantinop. cum
Scythis preliantis.

Ex Niceta Choniata in Annalib.

Ioannes Cō-
nenus in pe-
riculo belli
inuocat Dei
Matrem ad
eiusdem effi-
giem.

Eius ope
Scythas fugat

Pro victoria
diem festum
Virgini dicat

D. Virginis
imaginem fa-
cit trium-
phare in cur-
ru imperiali.

Ipsē pedes se-
quitur cruce
tenuis.

Ioannes Comnenus, qui ante Michâe-
lem Constantinopolitanum gubernauit
imperium, cū in bello contra Scythas
suscepto inferiorem se esse cerneret: suosq;
milites vrgeri grauiter, ac premi videret; ad
Dei Genitricis imaginem, quam præsentem
habebat, supplex & gembundus accurrit;
atque illius implorauit auxilium, quam sa-
cra elata effigies adumbrabat. Res magna-
statim, vt precari desuit Scythicam fugauit a-
ciem: sublatisque manibus, vt alter Moses
turmas hostiles dissipauit. Propter hanc vi-
ctoriam Comnenus vota, quæ in periculo
fecerat, Deo ac Virgini persoluit incolumis:
ididemq; festum in rei gestæ memoriam, an-
niuersariasq; ferias quotannis celebrauit ad
posterorq; transmisit. Dū verò de hosti-
bus triumpharet, & quaternos candidissimi
coloris equos iunxillet ad currum, sedere ip-
se noluit, sed in apparatissima rheda præ-
potentis Deimatris imaginem collocauit.
Cumq; habenas suis propinquis, & ex pri-
ma nobilitate viris tractandas moderan-
dasq; dedisset, manu ipse prætenta cruce
triumphalem currū pedes sequebatur. Inde
templum ingressus cū gratias audiente
popu-

populo, Christo, eiusque matri supplex egisset, in palatium se recepit.

Iuuat hoc loco subiungere ad promouendam erga D. Virginem militum pietatem & religionem clarissimi & sanctissimi Vngariae Regis Stephani exemplum. Huic ergo, ut pluribus ex Bonfinio demonstrat Canisius, familiaris mos fuit, ut non se ipsum modo, sed & filium Emericum, ac totum Pannoniae regnum in singularem Mariae perpetuae Virginis tutelam frequenter ac reuerenter offerret. Qui cum aliquando hostium iniuria lateffusus bellum ad suos tuendos necessarium pararet, imprimis operam dedit, diuinam ut opem manibus & corde sursum erectis imploraret, simulque Mariae tanquam Matri & Dominae suae, vim ab hostibus illatam suppliciter commendaret. Vide autem quam id faciebat religiose: Si placet tibi, dicebat, Domina mundi, tuae partem hereditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Christianismi plantationem dissipari ne quaeso finas illud imputari diffidentiae meae, sed potius dispositioni voluntatis tuae. Si quid commeruit culpa Pastoris ipsius, luat: oues quaeso infontes ne patiaris affligi. Quantum vero fiduciae in Maria collocatum haberet, satis est hac precatioe moriens testatus; Regina caeli, mundi inclyta reparatrix (ob genitum scilicet Orbi Redemptorem) tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, regnumque cum Primatibus & populo

Lib. 5. Memorial. 28. cap.

tuis precibus commendo : quibus ego nunc
 vltimum valedicens animam quoq; meam
 tuis manibus committo. *Hæc ille verba co-
 ram Regni sui Primoribus protulit, ardenti
 quadam & suprema obtestatione confirmans,
 quod maximè in votis habebat, Mariam ut
 Vngari præ cæteris gentibus sibi Matrem Pa-
 tronamq; perpetuam retinerent. Eam enim si-
 bi commendatis multũ opis atq; subsidij apud
 Deum Opt : Max: posse impetrare, sicut postea
 Vngari re ipsa deprehenderunt. Ex quo tem-
 pore Vngaris cœpit esse solenne, ne à sui Regis
 Stephani vestigiis moribusq; discederent, Ma-
 riam Dominam reuerenter appellare; eius Ba-
 silicas & domi extruere, & foris ornare : ad
 eiusdem nomen corpus caputq; submittere :
 huius & imaginem in pretio passim habere :
 & aureis etiam nummis imprimere. Atque
 hunc illi spiritum hæc pietatis exercitamenta
 cum primo fidei Christianæ lacte inde ab ini-
 tio imbiberunt : hanc disciplinam primi Do-
 ctiores ac Principes, qui nomen Christianum
 illic professi sunt, tam in clytæ genti iam olim
 traditum reliquerunt. Verum enim uerò quan-
 to longiùs ab hac prima institutione Vngari
 deflexerunt, seq; veteri epitheto, quo S. Ma-
 riæ familia dicuntur indigniores prestite-
 runt : tantò sanè minus patronam illam sibi
 fauentem experti sunt : ac nostro etiam seculo
 experiantur. Igitur quæ illorum Respub. sub
 tali patrona priùs pulcherimè stabat, & cum
 quouis*

quouis florentissimo Regno certabat : nunc e-
 heu, sedè dilacerata iacet, & partim à Mabo-
 metanis canibus maiorem in modum oppressa
 se vix mouere iam & respirare potest : partim
 ab Ecclesie Catholica corpore auulsa, & in se-
 ctas varias dissecta multorum capitum nobis
 horrendum quasi monstrum, aut ceriè corpus
 planè saucium, & veluti confectum refert,
 nullam ut illic speciem vel umbram pristini
 regij splendoris agnoscere liceat. Hæc Cansi-
 sius.

*SS. Ambrosii & Augustini monita mi-
 litibus pernecessaria.*

Ex sermone 66. S. Ambrosij.

Nonnulli fratres, qui aut militiæ cingulo
 detinentur; aut in actu sunt publico
 constituti; cum peccant grauius, hac
 solent à peccatis suis prima se voce excusa-
 re, quòd militant. & ne bene aliquando fa-
 ciant occupatos se malis actibus conquerun-
 tur: perinde quasi militia hominum, non vo-
 luntas in culpa sit: ita quòd ipsi gerunt, offi-
 cii suis adscribunt. Non enim militare de-
 licitum est, sed propter prædam militare pec-
 catum est. Nec rempublicam gerere crimi-
 nosum est: sed ideo agere Rempublicam, vt
 rem familiarem potius augeas, videtur esse
 damnabile. Propterea enim prouidentia
 quadam militantibus sunt stipendia consti-
 tuta; ne, dum sumptus quæritur, præda
 grassetur.

Neminem
 potest à pia
 & Christiana
 vita excusa-
 re militia.

grassetur. Illud autem quale est, quod cum ob errorem aliquem a senioribus arguantur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit; cur res alienas peruasit. eadem cur turbulentus admiserit: statim respondeat; Quid habebam facere homo secularis aut miles? numquid Monachum sum professus aut clericum? Quasi omni, qui Clericus non est aut Monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis sacris literis præscribitur norma viuendi: omnis ad bene viuendum prouocatur sexus, ætas, & dignitas. Igitur nemo se publicis excuset actibus: nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia.

Ex eodem S. Ambrosio in Psalmum 118.

Militiæ ordo

Miles, qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse disponit sibi; nec pro suo arbitrio viam carpit; nec voluptaria captat compendia, nec recedit a signis: sed itinerarium ab Imperatore accipit, & custodit illud; præscripto incedit ordine; cum armis suis ambulat; rectaque via conficit iter, vt inueniat comitantium parata sibi subsidia. si alio ambulat itinere, annonam non accipit; mansionem paratam non inuenit: quia Imperator iubet iis hæc præparari omnia qui sequuntur; nec dextera, nec sinistra a præscripto declinat itinere. meritoq;

non

non deficit, qui Imperatorem sequitur suum. Moderatè enim ambulat; quia Imperator non quod sibi vtile, sed quod omnibus possibile considerat: ideo & statiuâ ordinat; triduo ambulat exercitus: quarto requiescit die. Eliguntur ciuitates in quibus triduum, quatrimum, & plures interponantur dies. Si aquis abundant, commercijs frequentantur. & ita sine labore conficitur iter; donec ad eam urbem perueniatur, quæ quasi regalis eligitur, in qua fessis exercitibus requies ministratur.

Ex eodem. lib. 1. de Fide ad Gratianum Augustum.

PEtis à me Fidei libellum, sancte Imperator, profecturus ad prælium. Nosti enim Fide magis Imperatoris, quam virtute militum quæri solere victoriam. Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellum: & ex innumeris trophæa hostibus reportauit: signoq; Dominicæ crucis, & nominis, quinque Regum victriciumq; turmarum subactò robore, & vltus est proximum, & fratris filium meruit & triumphum. Iesus quoque filius Naue hostes, quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarum sacerdotalium sono vicit. vbi ducem militiæ cœlestis agnouit. Ergo & tu vincere paras, qui Christum adoras: vincere paras, qui Fidem vindicas.

NOTA.

Ex Epistola 50. & 70. D. Augustini ad Bonifacium Comitē.

Epist. 50.

Miles virtute
militari de-
bet Fidei ser-
uire. ep. 70.

Vincere in-
uisibiles ho-
stes.

Ex bonis
mundi facere
bene: non
fieri malus.

LAudo & gratulor, fili dilectissime; quòd inter curas bellorum & armorum vehementer desideras ea nosse, quæ Dei sunt. Verè hinc te apparet etiam ipsa virtute militari Fidei seruire quam habes in Christo. Ora fortiter; & dic Deo, quod habes in Psalmo; De necessitatibus meis erue me. Tunc enim finiuntur mundi necessitates, quando vincuntur cupiditates. Qui exaudiuit te, & nos pro te; vt liberareris de tot tantisq; periculis, visibilibus corporaliumq; bellorum, vbi sola ista vita quandoque tinnenda periclitatur; anima verò non perit, si non malignis cupiditatibus captiua teneatur; ipse te exaudiat vt interiores & inuisibiles hostes, id est: ipsas cupiditates inuisibiler & spiritualiter vincas. & sic vtaris hoc mundo tanquam non vtens; vt ex bonis eius bona facias, non malus fias; quia & ipsa bona sunt: nec dantur hominibus, nisi ab illo, qui habet omnium cælestium & terrestrium potestatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis: ne putentur magna vel summa bona, dantur & malis. Itemque auferuntur ista & bonis, vt probentur: & malis vt crucientur. Quis enim nesciat, quis ita sit stultus, vt non videat, quòd salus huius mortalis corporis, & membrorum corruptibilitatem virtus, & victoria de hominibus inimi-

inimicis, & honor atque potentia temporalis, & cætera istius mundi bona terrena, & bonis dantur & malis? & bonis auferuntur & malis? Salus verò animæ, cum immortalitate corporis, virtusque iustitiæ & victoria de cupiditatibus inimicis, & gloria, & honor, & pax in æternum non dantur nisi bonis. Ista ergo dilige: ista concupisce: ista omnibus modis quære. Propter hæc acquirenda & obtinenda fac eleemosynas: funde orationes: exerce ieiunia; quantum sine læsione corporis tui potes. Bona verò terrena noli diligere, quantalibet tibi abundant. Sic eis vtere, vt bona multa ex illis; nullum autem malum facias propter illa. omnia quippe talia peribunt, sed bona opera non pereunt. Deum diligas; non diligas mundum: vt in ipsis bellis, si adhuc in illis te versari opus est, Fidem teneas; pacem quæras; vt ex mundi bonis facias bona opera, & propter mundi bona non facias opera mala.

Ex eiusdem Epistola 202. ad eundem Bonifacium.

NOli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat S. David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat & ille centurio, qui Domino dixit; Non sum dignus vt intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus.

Milites placere Deo possunt.

„ nam & ego homo sum sub potestate consti-
 „ tutus habens sub me milites; & dico huic
 „ vade, & vadit, & alij veni, & venit: & ser-
 „ uo meo fac hoc, & facit. de quo & Domi-
 „ nus; Amen dico vobis non inueni tantam
 „ Fidem in Israël. In his erat & ille Cornelius,
 ad quem missus Angelus dixit; Corneli ac-
 ceptæ sunt eleemosynæ tuæ: & exauditæ
 sunt orationes tuæ; vbi eum admonuit, vt
 ad Beatum Petrum Apostolum mitteret; &
 ab illo audiret quæ facere deberet. Ad quem
 Apostolum, vt ad eum veniret, etiam reli-
 giosum militem misit. In his erant illi, qui
 baptizandi cum venissent ad Ioannem san-
 ctum Domini præcursores, & amicum
 „ sponsi, de quo Dominus ipse ait; In natis
 „ mulierum non surrexit maior Ioanne Bap-
 tista, & quæssissent ab eo quid facerent: respon-
 dit eis: Neminem concusseritis: nulli calu-
 „ mnam feceritis: sufficiat vobis stipendium
 „ vestrum. Non eos vtique sub armis militare
 „ prohibuit, quibus suum stipendium suffice-
 re debere præcepit. Maioris quidem loci
 sunt apud Deum, qui omnibus istis secula-
 ritus actionibus derelictis etiam summa
 continentia castitatis ei seruiunt. Sed vnus-
 quisque, sicut Apostolus dicit, proprium do-
 num habet à Deo; alius sic, alius autem sic.
 Hoc ergo primùm cogita quando armaris
 ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa cor-
 poralis, donum Dei est. Sic enim cogitabis
 de

Militum vir-
 tus corpora-
 lis donum
 Dei.

de dono Dei non facere contra Deum. Fides quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur; quanto magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas: vt liberet Deus à necessitate; & conseruet in pace. Non enim pax quæritur, vt bellum excitetur; sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici: quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quanto est dulcior pax diuina pro æterna salute Angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur; ita victo vel capto misericordia iam debetur. maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Ornet mores tuos pudicitia coniugalis: ornet sobrietas, & frugalitas. Valde enim turpe est, vt quem non vincit homo, vincat libido; & obruatur vino, qui non vincitur ferro. Diuitiæ seculares si desunt, non per mala opera quærantur in mundo: si autem adsunt, per bona opera seruentur in cælo. Animum virilem & Christianum nec debent si accedunt extollere; nec debent frangere si recedunt. Illud potius cogitemus quod Dominus ait; vbi est thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

Fides hostibus data seruanda.

Necessitate ad bellum veniendum.

Captiuis misericordia exhibenda.

Milites debent esse sobrii, pudici, & frugales. Erga diuitias quomodo se debent habere.

Vetus Romanorum disciplina militaris descripta à
Iosepho lib. 3. de bello Iudaico Cap. 3.

studium in-
defessum Ro-
manorum
belligerandi.

Ordo Roma-
norum in ca-
stris.

SI quis Romanorum respexerit militiæ di-
sciplinam, profectò cognoscet tantum
eos imperium non fortunæ munere, sed
propria virtute quæsisse. Armis enim uti, non
in bello incipiunt; neque solum si necesse sit
manus mouent, cum in pacis otio cessaue-
rint; sed armis veluti natura coherentes
nullas capiunt exercitationis inducias: nec
tempora prætolantur. Meditationes autem
eorum nil à vera contentione discrepant;
sed in dies singulos militum quisque omni-
bus armis tanquam in procinctu positus e-
xercetur; quo etiam facillimè prælia tole-
rant. Neque enim ordo neglectus eos à con-
suetâ dispositione dispergit: neque metus
stupefacit; neque lassitudo exhaurit. Vnde
tequitur; ut semper superent, quos non iti-
dem confirmatos inuenerint. Nec errauerit,
si quis eorum meditationes conflictus esse
dixerit sine sanguine; contraq; prælia me-
ditationes cum sanguine. Nam ne repentino
quidem hostium incursum opprimi possunt;
sed quocumque in hostilem terram irrupe-
rint, non nisi permunitis castris prælio de-
cernunt, quæ quidem non leui opere, nec
iniquo loco erigunt: nec inordinate descri-
bunt: sed si quidem inæquale solum fuerit,
complanatur: quatuor verò angulis ho-
rum dimensio designatur. Nam & fabri-
rum

rum multitudo, & ferramentorum copia quæ vsus exstructionis postulat, sequitur exercitum. Et interior quidem pars castrorum tabernaculis distribuitur: ambitus autem eorum extrinsecus muri faciem præfert: ordinatis etiam turribus pari spatio dispositis: quarum interualla catapultis atque balistis, & aliis machinis saxa intorquentibus omnibusque instrumentis missilium complent, vt cuncta scilicet iaculorum genera in promptu sint. Portas autem quatuor ædificant, tam iumentis aditu faciles, quam ipsis si quid vrgeat intro currentibus latas. Intus autem castra vici spatiis interpositis dirimunt: mediaque tectorum tabernacula collocant: & inter hæc prætorium diuûm templo simillimum prorsus, vt quasi repentina quædam ciuitas existat: forum quoque & opificum stationes, & sedes militum primatibus, ordinumque principibus, vbi si qua sit inter alios ambiguitas iudicent. Ipse verò ambitus, & omnia quæ in eo sunt, multitudine simul & scientia fabricantium opinione citius communitur: qui si res vrgeat, fossa extrinsecus cingitur depressa cubitis quatuor, pari que spatio lata. Armis autem septi per contubernia cum decore atque otio intrentoriis agunt: omniaque ab his ordinate etiam alia, cauteque per contubernia expediuntur: veluti si ligno, aquaue opus sit, aut frumento. Nec enim cœna vel prandium cum
 voluerit

Reuerentia
& obedi-
entia militum
erga præfe-
ctos.

Quomodo è
castris egredi
solent.

voluerit in potestate cuiusquam est: simul autem omnibus somnus est. excubias & vigilandi tempora buccinæ significant: neque est omnino quicquam quod sine edicto geratur. Mane autem milites quidem ad centuriones, illi vero ad tribunos conueniunt salutatum: cum quibus ad summum omnium ducem vniuersi ordinum principes. Ille autem his signum, aliaque dat ex more præcepta proferenda subiectis: quibus etiam in acie circumaguntur quò opus est: ac vniuersi pariter incurrunt: itemq; sese recipiunt. Cùm autem castris egrediendum est, tuba indicium facit: nemoq; otiosus est; sed vel solo nutu moniti tabernacula tollunt; omniaque ad profectiorem instruunt; deinde iterum tuba, vt sint parati, significat. Illi autem cum mulos & iumenta sarcinis onerauerint, velut in curuli certamine, signum expectant. Castra verò incendunt eo, quòd sibi alia munire facile sit: & ne quando hostibus eadem vsui sint. Et tamen tertio quoque tubæ signo indicant, vt exeatur; vrgendo aliqua ex causa morantes, ne quis ordinem deserat: dexterque duci præco astans, si ad bellum parati sunt, voce patria ter percontatur: illique toties alacri & magna voce paratos esse e respondent; interrogantem præueniunt: & Martio quodam spiritu repleti cum clamore dextras erigunt. Deinde otiose & cum omni decore progredientes
ambulant,

ambulant, suum quisque ordinem velut in bello custodiens: pedites quidem thoracibus & galeis septi & utroque latere gladiis accincti. Læuus autem gladius multò est longior, cum dexter mensuram palmæ non excedat: qui verò Ducem stipant lecti pedites, scuta & lanceas gestant: cætera manus hastas & clypeos longos, ferramque, & corbem, & sarculum, nec non & habenam, & falcem, & catenam, triduiq; viaticum; ut parum intersit inter onusta iumenta, & pedites. Equitibus autem ad dexteram gladius est longior, & contus in manu, transuersusque ad equi latus clypeus, ternaq; in pharetra vel amplius dependent lata cuspide iacula, nihil ab hastis magnitudine differentia: cassides verò & thoracas peditibus habent similes: nulloque armorum genere ab equitum alis discrepant lecti, qui circum Ducem versantur. Agmina autem semper cui sorte id obtigerit, antecedit. Talia quidem sunt Romanorum itinera, & mansiones, itemque armorum varietas. Nihil verò nec in præliis inconsultum aut subitum agunt: sed omnia semper sequuntur facta sententiam: opusq; adhibetur antè decretis. Vnde aut minimè peccant. aut si peccauerint facilis est errati correctio. Fortunæ autem successibus meliores consiliorum, etiam si aliter successerit, arbitrantur euentus: quasi bonum quidem fortuitum ad rem inconsultè

Arma peditum.

Arma equitum.

Nihil in præliis inconsultum, aut subitum agunt.

sultè gerendam illicitat : quæ verò antè cogitata fuerint, etiam si aduersus casus exceperit, bene iam meditados exhibeant ad cauendum ; ne idem rursus eueniat. & bonorum quidem fortuitorum non is author sit cui contigerint ; tristium verò, quæ præter sententiam acciderint, saltem rectè consultà videantur esse solatium. Armorum quidem exercitatione comparant, vt non modò corpora, sed animi quoque militum fortiores sint. Maior autem illis est ex timore diligentia. Namque leges apud eos non desertionis solum, verumetiam minimæ negligentia sunt capitales : ducesq; magis quam ipsæ leges terribiles. Namque bonos honorando redimunt, ne in còercendis noxis videantur crudeles. Tanto autem obsequio rectoribus parent ; vt & in pace ornamento sint, & acie corpus vnum totius conspiciatur exercitus. Sic eorum copulati sunt ordines ; ita circumduci sunt mobiles, & acutis auribus ad præcepta, oculisque ad signa, & ad opera manibus : vnde facere quidem semper strenui sunt ; pati verò tardissimi. nec est vbi præliantes aut multitudinem hostium, aut consilia sensere Ducum ; aut difficultatem regionum : sed ne fortunæ quidem succubere. Nam & ea certiozem putant esse victoriam. Quorum igitur actus à consiliis incipiunt ; consultaque adeo strenuus exequitur exercitus, quid mirum, si Euphrates

Maior illis
diligentia ex
honore.

Obedientia
quanta.

ab oriente, & Oceanus ab occidente, item-
que à Meridiano tractu Africae fertilissima
regio, & à septentrione Rhenus & Danu-
bius sunt imperij limites? cùm minorem
esse possidentibus possessionem re-
cte quis dixerit.

ORATIONES

AD DEVM MILI- tares ex sacris literis de- promptæ.

ORATIO ASÆ REGIS IVDÆ.

2. Paral. 14.

Domine, non est apud te vlla distantia,
vtrum in paucis auxiliaris, an in pluri-
bus: adiuua nos, Domine Deus noster.
In te enim & in tuo nomine habentes fidu-
ciam venimus contra hanc multitudinem.
Domine, Deus noster tu es. non præualeat
contra te homo.

ORATIO IOSAPHAT REGIS IYDA.

2. Paralip: 20.

Domine Deus Patrum nostrorum, tu es
Deus in cælo: & dominaris cunctis
regnis gentium: in manu tua est forti-
tudo, & potentia; nec quisquam tibi potest
resiste.

resistere. Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Israël? & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum? habitaueruntq; in ea: & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo dicentes; si irruerint super nos mala, gladius iudicij, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac, in qua inuocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies saluosque facies. Nunc igitur ecce filij Ammon & Moab nituntur eiicere nos de possessione, quam tradidisti nobis, Deus noster; ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

ORATIO EZECHIE REGIS IYDA^o

Esaia cap. 37.

Domine exercituum Deus Israël, qui sedes super Cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ: tu fecisti cælum & terram. Inclina, Domine, aurem tuam: & audi: aperi, Domine, oculos tuos; & vide: & audi omnia verba Sennacherib; quæ misit ad blasphemandum Deum viuentem. Domine Deus noster, salua nos de manu eius: & cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

ORATIO MILITVM IVDÆ MACHABÆI.

1. Machab. 3.

Domine, sancta tua conculcata sunt :
& contaminata sunt : & sacerdotes
tui facti sunt in luctum & in humili-
tatem : & ecce nationes conuenerunt aduer-
sum nos, vt nos disperdant : tu scis quæ co-
gitant in nos. Quomodo poterimus subsi-
stere ante faciem eorum, nisi tu, Deus, ad-
iuues nos.

ORATIO IVDÆ MACHABÆI.

1. Machab. 4.

Benedictus es, Saluator Israël, qui con-
triuisti impetum potentis in manu ser-
ui tui Dauid : & tradidisti castra alieni-
genarum in manu Ionathæ filij Saul, & armi-
geri eius : conclude exercitum istum in ma-
nu populi tui Israël : & confundatur in exer-
citu suo, & equitibus. Da illis formidinem :
& tabefac audaciam virtutis eorum : &
commoueantur contritione sua. Deince il-
los gladio diligentium te : & collaudent te
omnes, qui nouerunt nomen tuum in hy-
mnis.

ORATIO EIVSDEM.

2. Machab. 15.

TV Domine, qui misisti Angelum tuum
sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti
de castris Sennacherib centum octo-
ginta quinque millia : & nunc Dominator

cœlorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore & tremore magnitudinis brachij tui. vt metuant, qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum.

ORATIO IVDITH.

Iudith. cap. 9.

Domine, Deus Patris mei, respice castra Assyriorum nunc, sicut castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post seruos tuos armati currebant confidentes in quadrigis, & in multitudine bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigauerunt eos. Tenuit pedes eorum abyssus: & aquæ operuerunt eos. Sic fiant & isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis: & in lanceis gloriantur: & nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio; & Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum sicut ab initio: & allide virtutem illorum in virtute tua. cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta; & polluere tabernaculum nominis tui; & deiicere gladio suo cornu altaris tui. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine; neque in equorum viribus voluntas tua est: nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit

placuit deprecatio. Deus cœlorum, Creator aquarum; & Dominus totius creaturæ, exaudi me deprecantem, & de tua misericordia præfumentem. Memento, Domine, testamenti tui: vt domus tua in sanctificatione permaneat, & omnes gentes agnoscant; quia tu es Deus, & non est alius præter te.

*Orationes iaculatorie militares sumptæ
ex Psalmis Dauidicis.*

Pfal. 7.

VOce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.

Non timebo millia populi circumdantis me: exurge, Domine, saluum me fac, Deus meus.

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisi.

Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Pfal. 12.

Vsq̄uequo exultabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus; Præualui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

H 3

Exul-

Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino, qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi:

Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus: inclina aurem tuam mihi: & exaudi verba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, vt pupillam oculi.

Sub vmbra alarum tuarum protege me a facie impiorum, qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt: os eorum locutum est superbiam.

Susceperunt me sicut Leo paratus ad prædam, & sicut catulus Leonis habitans in abditis.

Exurge, Domine, præueni eum: & supplantam eum, eripe animam meam.

Deus, qui præcinxit me virtute; qui docet manus meas ad prælium; & posuit arcum æreum brachia mea.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ: & dextera tua suscepit me;

Et disciplina tua correxit me in finem; & disciplina tua ipsa me docebit;

Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea.

Persequar inimicos meos; & comprehendam illos: & non conuertar, donec deficiant.

Confringam illos; nec poterunt stare:
cadent subtus pedes meos.

Et præcinxisti me virtute ad bellum:
& supplantasti insurgentes in me subtus me.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum:
& odientes me disperdidisti.

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret:
ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Et comminuam eos vt puluerem ante fa-
ciem venti; vt lutum platearum delebo eos.

Eripies me de contradictionibus populi:
constitues me in caput gentium.

Populus quem non cognoui, seruiuit mi-
hi: in auditu auris obediuit mihi. Viuit Do-
minus, & benedictus Deus meus, & exalte-
tūr Deus salutis meæ. Deus, qui das
vindictas mihi, & subdis populos sub me.
liberator meus de inimicis meis iracundis:
Et ab insurgentibus in me exaltabis me: a
viro iniquo eripies me.

Propterea confitebor tibi in nationibus,
Domine: & nomini tui psalmum dicam.

Psal 26.

Dominus illuminatio mea, & salus mea,
quem timebo? Dominus protector vitæ
meæ, a quo trepidabo? Si consistant aduer-
sum me castra; non timebit cor meum. Si
exurgat aduersum me prælium; in hoc ego
sperabo. Quoniam abscondit me in taber-
naculo suo: in die malorum protexit me in
abscondito tabernaculi sui. In petra exal-

tauit me : & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Circuiui ; & immolauit in tabernaculo eius hostiam vociferationis : cantabo, & psalmum dicam Domino. Exaudi, Domine, vocem qua clamaui ad te : miserere mei ; & exaudi me. Tibi dixit cor meum ; exquisiuit te facies mea : faciem tuam Domine requiram. Ne auertas faciem tuam à me : ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus esto , ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus.

Psal. 27.

Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Ne simul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus, & protector meus ; & in ipso sperauit cor meum : & adutus sum, & re floruit caro mea : & ex voluntate mea confitebor ei. Dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Saluum fac populum tuum, Domine ; & benedic hæreditati tuæ ; & rege eos ; & extolle illos vsque in æternum.

Psal. 32.

Dominus dissipat consilia gentium : reprobatur autem cogitationes populorum : & reprobatur consilia Principum. Consilium autem Domini in æternum manet : cogitationes

nes

nes cordis eius in generatione & generationem. Beata gens; cuius est Dominus Deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi. Non saluatur Rex per multam virtutem: & gigas non saluabitur in multitudine virtutis tuæ. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum: & in eis qui sperant super misericordia eius. vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adiutor & protector noster est. Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius sperauimus. Fiat misericordia tua, Domine, super nos quemadmodum sperauimus in te.

Psal. 34.

Iudica Domine nocentes me: expugna impugnantes me. Apprehende arma, & scutum: & exurge in adiutoriũ mihi. Effunde frameam: & conclude aduersus eos, qui persequuntur me. dic animæ meæ; salus tua ego sum. Confundantur, & reuereantur quærentes animam meam. Auertantur retrorsum: & confundantur cogitantes mihi mala. Fiant tanquam puluis ante faciem venti; & Angelus Domini coarctans eos. Fiat via illorum tenebræ, & lubricum: & Angelus Domini persequens eos; Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: superuacue exprobrauerunt animam

meam. Veniat illi laqueus, quem ignorat; & captio, quam abscondit, apprehendat eum; & in laqueum cadat in ipsum. Anima autem mea exultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo. Omnia ossa mea dicent; Domine quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortiorum eius; egenum & pauperem a diripientibus eum; Confitebor tibi in Ecclesia magna: in populo graui laudabo te. Non supergaudeant mihi, qui aduersantur mihi iniquè: qui oderunt me gratis; & annuunt oculis. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur. & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt; Euge euge; viderunt oculi nostri.

Vidisti Domine, ne fileas; Domine ne discedas a me. Exurge, & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meam:

Iudica me secundum iustitiam tuam, Domine Deus meus; & non supergaudeant mihi. Non dicant in cordibus suis; Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant; Deuorabimus eum. Erubescant; & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis. Induantur confusione, & reuerentia, qui maligna loquuntur super me. Exultent, & lætentur qui volunt iustitiam meam: & dicant semper; Magnificetur Dominus, qui volunt pacem serui

serui eius. Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam; tota die laudem tuam.

Gladium euaginauerunt peccatores; intenderunt arcum suum: Gladius eorum intret in corda ipsorum: & arcus eorum confringatur. Psal. 36.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus: ne discesseris à me.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ. Psal. 37.

Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me. Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduersum me. Psal. 54.

In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui quoniam Deus meus es.

In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo. In me sunt, Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos à lapsu, vt placeam coram Deo in lumine uiuentium.

Eripe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me. Psal. 58.

Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salua me.

Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

Exurge in occursum meum, Domine Deus virtutum, Deus Isra'el. For-

Fortitudinem meam ad te custodiam;
quia Deus susceptor meus es. Deus meus,
misericordia eius præueniet me.

Cantabo fortitudinem tuam; & exalta-
bo manè misericordiam tuam.

Quia factus est susceptor meus, & refu-
gium meum in die tribulationis meæ.

Adiutor meus, tibi psallam. quia Deus
susceptor meus es: Deus meus misericordia
mea.

Psal. 52.

Quis deducet me in Ciuitatem munitam?
nonne tu Deus? da nobis auxilium de tri-
bulatione, quia vana salus hominis.

In Deo faciemus virtutem: & ipse ad ni-
hilum deducet tribulantes nos.

Psal. 61.

In Deo salutare meum, & gloria mea:
Deus auxiliij mei, & spes mea in Deo est.

Sperate in eo omnis congregatio populi:
effundite coram illo corda vestra. Deus ad-
iutor noster in æternum:

Psal. 139.

Dixi Domino; Deus meus est tu. exaudi,
Domine, vocem deprecationis meæ.

Domine, Domine virtus salutis meæ, ob-
umbrasti super caput meum in die belli.

Ne tradas me, Domine, peccatori: cogi-
tauerunt contra me, ne derelinquas me. ne
fortè exalcentur.

Psal. 43.

Deus auribus nostris audiuiimus: patres
nostri annuntiauerunt nobis opus, quod o-
peratus es in diebus eorum, & in diebus an-
tiquis.

Manus

Manus tua gentes disperdidit; & plantasti eos: afflixisti populos; & expulisti eos:

Nec enim in gladio suo possiderunt terram; & brachium eorum non saluauit eos.

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuiſti in eis.

Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus: qui mandas ſalutes Iacob.

In te inimicos noſtros vent ilabimus conu; & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.

Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſaluabit me.

Saluaſti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confundiſti.

In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.

Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, & ne repellas in finem.

Quare faciem tuam auertis? obliuiſceris inopiæ noſtræ: & tribulationis noſtræ.

Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra: conglutinatus eſt terra venter noſter.

Exurge, Domine, adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum.

Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata Pſal. 47.
ſunt regna: dedit vocem ſuam, & mota eſt terra.

Domini-

BELLATOR CHRISTIANVS.

Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Iacob.

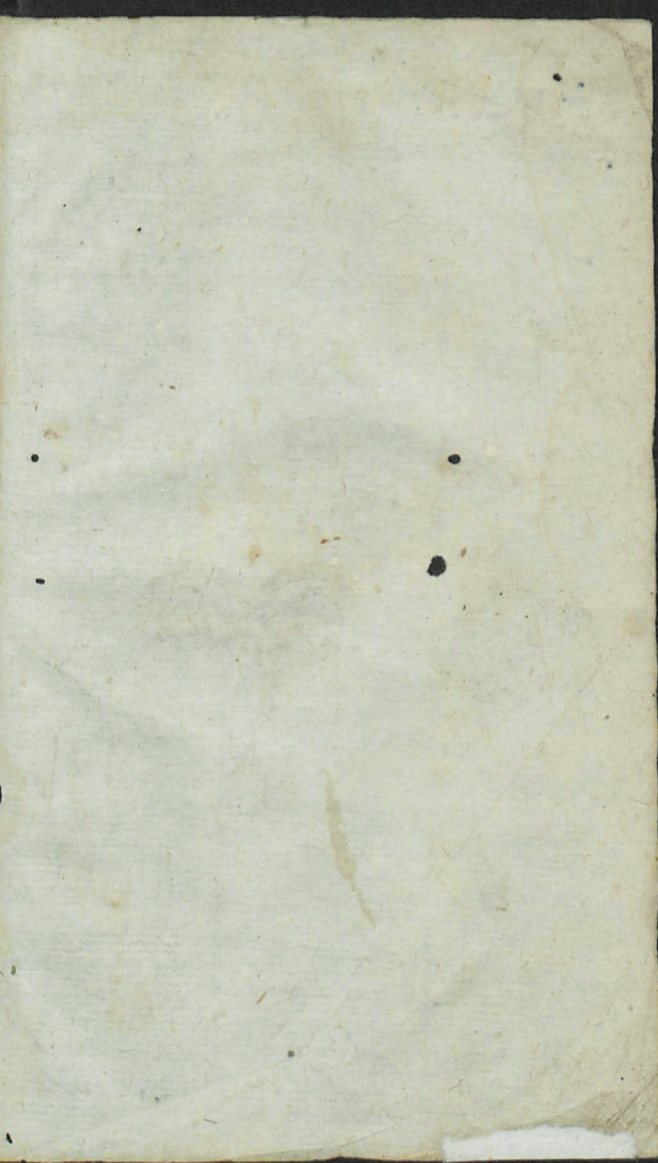
Venite & videte opera Domini : quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad finem terræ.

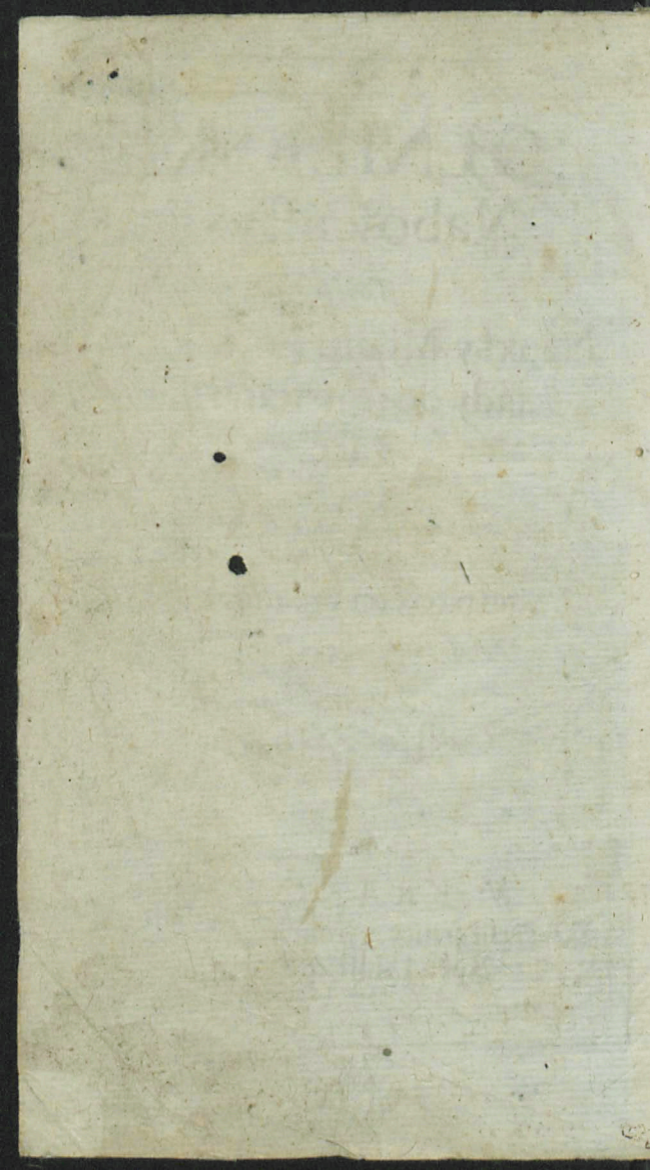
Arcum conteret : & confringet arma : & scuta combueret igni.

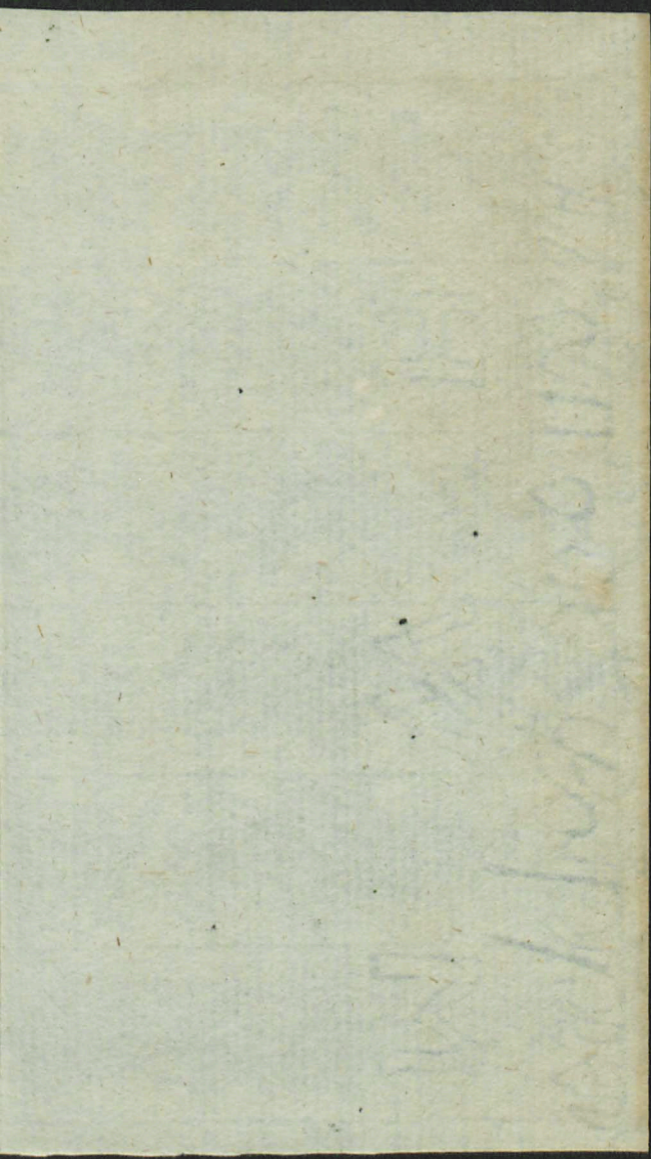
Vacate & videte, quoniam ego sum. Deus : exaltabor in gentibus; & exaltabor in terra.

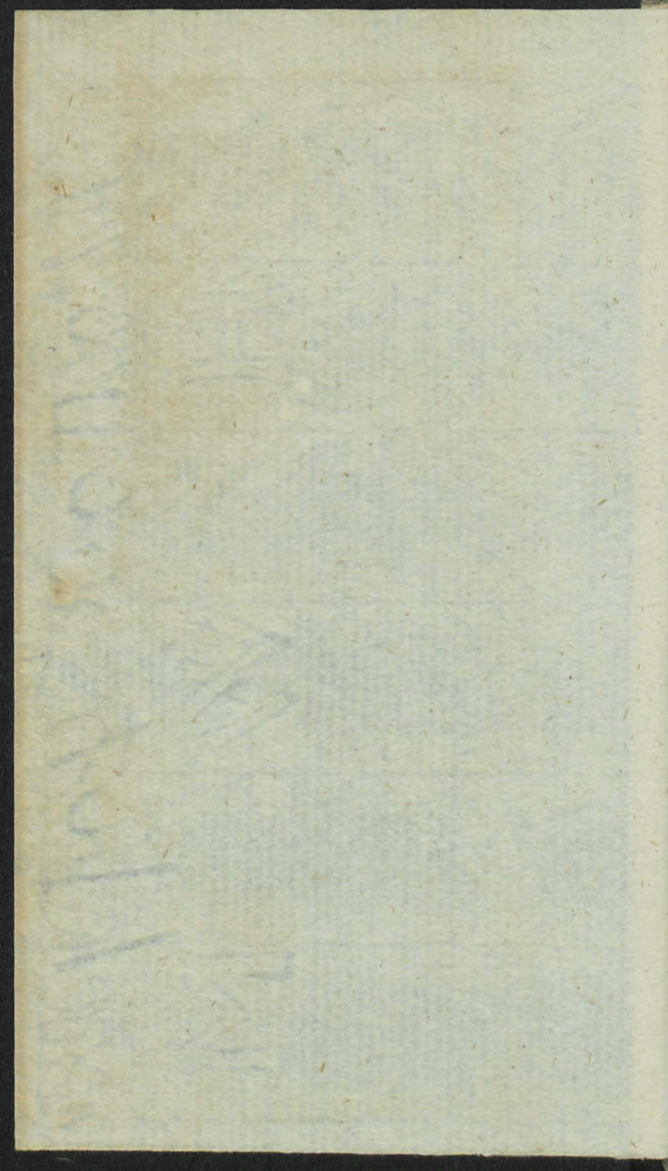
Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Iacob.

OPRAWĘ WYKONANO

w prac. introl.-konserwat.

Biblioteki „Ossolineum”

Data 20.4.62 podpis Małachowski

